

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

38513

14 B

*Bibliothèque
de M^{le} comte Rivant*

38513,14

B

HARVARD COLLEGE

MIRACLE DE NOSTRE DAME,

DE SAINT IEHAN CRISOTHOMES & DE ANTHURE, SA MERE;

FRANSKT SKÅDESPEL FRÅN DET FJORTONDE ÅRHUNDRADET,

EFTER EN HANDSKRIFT PÅ NATIONAL-BIBLIOTEKET I PARIS

FÖR FÖRSTA GÅNGEN UTGIFVET

AF

CARL WAHLUND.

STOCKHOLM, 1875.

P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

MIRACLE DE NOSTRE DAME,
= **DE SAINT IEHAN CRISOTHOMES & DE ANTHURE, SA MERE;**

FRANSKT SKÅDESPEL FRÅN DET FJORTONDE ÅRHUNDRADET,

EFTER EN HANDSKRIFT PÅ NATIONAL-BIBLIOTEKET I PARIS

FÖR FÖRSTA GÅNGEN UTGIFVET.

AKADEMISK AFHANDLING,

SOM MED SAMTYCKE AF

VIDT BERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETEN I UPSALA

FÖR FILOSOFISKA GRADENS ERHÅLLANDE

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AF

CARL WAHLUND,

FIL. KAND. AF VÄRMLANDS LANDSKAP,

PÅ ÖFRE FILOSOFISKA LÄROSALEN DEN 22 MAJ 1875

KL. 10 P. M.

STOCKHOLM, 1875.

P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

~~LM 283.142~~
38513.14
B

Harvard University
Lowell Memorial Library.

From the Riatt Collection

TILL

MINA FÖRÄLDRAR

EN GÄRD

AF VÖRDNAD OCH KÄRLEK.

Handskriften n:is 819 och 820 (förr 7208^{4a} och 7208^{4b}, fonds de Cangé 13 och 14), med titeln "*Miracles de N.-D. par personages*", på National-Biblioteket i Paris är, så vidt man vet, den enda i sitt slag och måste anses vara af synnerligt värde, icke blott derföre att de 40 medeltidsskådespel, den innehåller, utgöra ett rikt prof på Frankrikes dramatiska literatur för ett halft årtusende sedan, utan i synnerhet emedan de äro nästan allena stående minnesmärken af dramatisk konst från det århundrade, som såg dem uppkomma. De bidraga till att fylla den lucka, som finnes inom franska dramatikens historia efter Ludvig den Heliges tidevarf, hvilket i literärt hänseende jemförts med Ludvig den Fjortondes, och intill dess Frankrikes första teater öppnades af Passionsbröderna i Paris år 1402. Har man nemligen uti de forntida dikter, nutiden eger qvar, följt det franska dramas fortgång från dess upprinnelse och dervid sett det trettonde århundradet frambringa utom öfriga stycken ett religiöst skådespel i le Miracle de Theophile af af Rutebeuf, ett mera verldsligt i li Jus de Saint Nicholai af Jean Bodel, en första franska komedi i li Jus Adan ou de la Feuillie af Adam de la Halle, som äfven kallades "den puckelryggige från Arras", ett tidigaste herdedram i li Gieus de Robin et de Marion af samme truvär, så möter med det fjortonde århundradet en i poetiskt afseende fattigare tidrymd. Ojemförligt förnämsta källan till kunskap om denna öfvergångstids dramatiska diktning är just den enda handskrift, här ofvan nämnts. De andliga spel, den gömmer, ega alltså den

betydelsen, att de inom franska dramats utveckling bilda öfvergången från näst föregående århundrade till det näst efterföljande, till tiden för de egentliga mysteriernas blomstring, då bröderne Arnould och Simon Gresban, Jean Michel d'Angers och före dem andra förenade inom *en* ram de mångfaldiga, på samma gång rörande och uppskakande tragedier, som färdiggjorda erbjödos i den heliga historien. Genom att sålunda ej längre, såsom skett, inskränka skådespelets ämne till legenden om det särskilda helgon, hvars dag skulle firas, möjliggjorde de spelandet af samma stycke, när helst så önskades; och genom att tillika vidga skådespelets form förlängde de äfven tiden för dess uppförande till flere dagar, ja veckor, och det var detta, som ledde till öppnandet af en ständig teater och dermed till ett nytt skifte i dramats historia.

Nämnda handskrift utgöres af två volymer i mycket stort quart-format, inbundna i rött saffian. Den är skriven på pergament och, såsom det synes, af samma hand, är tvåspaltig med ungefär 40 rader på spalten och är prydd med fina miniatyrer, till antalet lika med skådespelen, hvilkas förnämsta uppträden de också framställa. Denna literära skatt, hvilken franska staten lyckades förvärfva år 1733, hade kostat sin förre egare, J.-P.-G. Châtre de Cangé, den anspråkslösa summan af 200 francs, efter hvad en anteckning af hans egen hand i början af hvardera volymen utvisar. Paulin Paris ¹⁾ har i sin beskrifning öfver en del af det stora franska bibliotekets handskrifter äfven redogjort för denna, men har ej något längre dröjt vid den, "utaf fruktan", säger han, "att få svårt att sluta". Likväl har han lemnat en fullständig förteckning på de dramer, som der inneslutas, 22 i den förre och 18 i den senare volymen. Samma förteckning

¹⁾ A.-PAULIN PARIS, Les Manuscrits françois de la Bibliothèque du Roi, leur histoire et celle des textes allemands, anglois, hollandois, italiens, espagnols de la même collection; Paris, Techener, 1836—1848, 7 vol. in-8°. Sjette delen, 1845, sidd. 331—340.

offentliggjordes redan af de Beauchamps²⁾, få år efter det handskriften sjelf blifvit offentlig egendom genom att införlifvas med "konungens bibliotek"; men af dramerna hade ännu hundra år efteråt endast *ett* blifvit tillgängligt i tryck och blott i ett par hundradetal exemplar, som närmast voro afsedda för en fornminnesförening i landsorten, då Jubinal³⁾ sökte leda den literära allmänhetens uppmärksamhet på denna värdefulla urkund genom att återge samma innehållsförteckning. Han omnämner visserligen icke, att den förut fans att läsa i tryck, men äfven med kännedom häraf måste han hafva ansett, att en ny och ordagrann uppgift på öfverskrifterna till de stycken, denna dyrbara samling omfattar, icke skulle blifva gagnlös. Han hoppas nemligen vid uppräknandet af dessa öfverskrifter möjligen vidröra ämnen, hvilka med förkärlek omfattats af lärde, de der på så sätt kunde förmås bringa flere af skådespelen i dagen. Också blefvo under de färre än tio år, som följde på detta Jubinals väl beräknade meddelande och till Paulin Paris' ofvan anförda upplysningar om ifrågavarande "mirakler", flere än tio af dem mångfaldigade genom pressen. Sistnämnde författare uppger antalet af handskriftens tryckta stycken till elfva, men han har ej medräknat tvenne, som funnos utgifna bland en med gammalgötiska bokstäfver och med annan ålderdomlig utstyrsel tryckt samling af franska medeltidsarbeten (Collection Silvestre). Sedan hafva ytterligare två befordrats till tryckning, så att hitintills utgifna uppgå sammanlagdt till femton⁴⁾. Slutligen finnas ännu några bland dem,

²⁾ DE BEAUCHAMPS, Recherches sur les Theatres de France, depuis l'année onze cens soixante & un, jusques à present; A Paris, chez Prault, Pere, 1735, 3 vol. pet. in-8°. Första delen, sidd. 234—240.

³⁾ ACHILLE JUBINAL, Mystères inédits du quinzième siècle, publiés, pour la première fois, d'après le manuscrit unique de la bibliothèque Sainte-Geneviève; Paris, Techener, 1837, 2 vol. in-8°. Förre delen, företalet, sidd. XXIV—XXVIII.

⁴⁾ I sin nyss omtalade förteckning yttrar Jubinal uti en not vid le Miracle de Guillaume d'Aquitaine, eller såsom det i den ursprungliga texten heter, le Miracle de N.-D., de Saint Guillem du desert

som väl ej fullständigt bekantgjorts, men som temligen utförligt skärsådats af Onésime Leroy ⁵⁾).

Ofvannämnda, ur "*Miracles de Nostre Dame*" hemtade stycken, som af trycket utgifvits, äro, uppräknade i den ordning, de utkommit:

1. Miracle de N.-D., de Robert le Dyable, publié, pour la première fois, d'après un Ms. du XIVe siècle, de la Bibliothèque du Roi, par plusieurs Membres de la Société des Antiquaires de Normandie; Rouen, Édouard Frère, 1836, in-8:o, fig. (i Hdskr. n° 33, vol. 2, f° 157 r°—172 v°).
2. Miracle de N.-D. et de Sainte Bauteuch, publié pour la première fois, d'après un Ms. du XIVe siècle, par E-Hyacinthe Langlois du Pont-de-l'Arche. Utgafs såsom tillägg till: Essai sur les Énergés de Jumièges, et sur quelques décorations singulières des églises de cette abbaye; Rouen, Éd. Frère, 1838, in-8°, fig. (i Hdskr. n° 34, vol. 2, f° 173 r°—191 v°).
3. Miracle de N.-D., d'Amis et d'Amille, utgafs i Théâtre français au moyen-âge, publié d'après les manuscrits de la Bibliothèque du Roi, par M. M. L.-J.-N. Monmerqué et Francisque Michel (XIe—XIVe siècles); Paris, Auguste Desrez, 1839, gr. in-8°, sur deux colonnes, sidd. 219—264 (i Hdskr. n° 23, vol. 2, f° 1 r°—14 v°).

etc.: "M. Thomassy, ancien élève de l'école des Chartes, qui se propose de publier prochainement le roman d'Aymeri de Narbonne, va nous donner bientôt ce Miracle qui se lie accessoirement au sujet du poème. "Denne M. Thomassy har visserligen skrivit uppsatser om Saint Guilhem du Désert under de närmast följande åren i både Mémoires de la Société des Antiquaires de France och Bibli thèque de l'école des Chartes, men miraklet måtte ha uteblifvit. — Det skådespel, hvarmed handskriften afslutas, och som handlar om Saint Alexis, läser enligt personligen gjordt meddelande till utgifvaren af hosföljande skådespel vara att förvänta utaf författarna till arbetet: La Vie de Saint Alexis, textes des XIe, XIIe, XIIIe et XIVe siècles, publiés par Gaston Paris et Léopold Pannier; Paris, 1872.

⁵⁾ ONÉSIME LE ROY, Études sur les Mystères, monumens historiques et littéraires, la plupart inconnus; Paris, L. Hachette, 1837, in-8°. Andra kapitlet, sidd. 40 - 109.

4. Miracle de Saint Ignace ⁶⁾, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 265—293 i Hdskr. n° 24, vol. 2, f° 16 r°—26 v°).
5. Miracle de Saint Valentin, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 294—326 (i Hdskr. n° 25, vol. 2, f° 28 r°—37 v°).
6. Miracle de N.-D., comment elle garda une femme d'estre arse, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 327—364 (i Hdskr. n° 26, vol. 2, f° 39 r°—51 v°).
7. Miracle de N.-D., de l'empereris de Romme, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 365—416 (i Hdskr. n° 27, vol. 2, f° 53 r°—68 r°).
8. Miracle de N.-D., d'Ostes, roy d'Espaingne, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 431—480 (i Hdskr. n° 28, vol. 2, fol. 69 r°—83 v°).
9. Miracle de N.-D., de la fille du roy de Hongrie, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 481—542 (i Hdskr. n° 29, vol. 2, f° 84 r°—102 v°).
10. Miracle de N.-D., du roy Thierry, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 551—608 (i Hdskr. n° 32, vol. 2, f° 139 r°—156 v°).
11. Miracle de N.-D., coment le roy Clovis se fist crestienner, i Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 609—668 (i Hdskr. n° 39, vol. 2, f° 262 r°—279 v°).
12. Miracle de N.-D., de Berthe, femme du roy Pepin, nouuellement imprime a Paris, Silvestre (imprimerie

⁶⁾ J. L. IDELER, Geschichte der Altfranzösischen National-Literatur von den ersten Anfängen bis auf Franz I, nebst zahlreichen Sprachproben; Berlin, Verlag der Nauckschen Buchhandlung, 1842, in-8°, har meddelat bland språkprofven (sidd. 253, 254) två "Rondels du Miracle de Saint-Ignace", hvilka lånats ur inledningen till *Mystère de Saint Crespin et Saint Crespini*, publié pour la première fois, d'après un manuscrit du XVe siècle, conservé aux Archives du royaume, section historique, par L. Dessalles et P. Chabaille; à Paris, chez Silvestre (imprimerie de Terzuolo), 1836, gr. in-8°, orné d'un facsimile, Avant-propos, sidd. XVI—XVII. Den senare af dessa rondels är ej hemtad ur le Miracle de Saint Ignace, men väl ur det nästföljande stycket i handskriften, le Miracle de Saint Valentin. — Ideler yttrar om dem: "Sie erinnern lebhaft an den Prolog im Himmel vor Göthe's Faust".

- de Crapelet), 1839, in-16, éd. goth. (i Hdskr. n° 31 vol. 2, f° 117 r°—138 v°)⁷⁾.
13. Miracle de N.-D., de la marquise de la Gaudine, nouvellement imprime a Paris, Silvestre (imprimerie de Crapelet), 1841, in-16, éd. goth. (i Hdskr. n° 12, vol. 1, f° 115 r°—126 v°).
 14. Miracle de N.-D., de l'empereur Julien, utgafs i Origines latines du théâtre moderne, publiées et annotées par M. Édélestand Du Méril; Paris, A Franck, 1849, gr. in-8°, sidd. 305—353 (i Hdskr. n° 13, vol. 1, f° 127 r°—138 v°).
 15. Miracle de la nativite nostre Seigneur Jhesucrist, i Or. lat. du théâtre mod. par M. É. Du Méril, sidd. 354—389 (i Hdskr. n° 5, vol. 1, f° 46 v°—55 r°).

Bland de stycken, för hvilkas innehåll Onésime Leroy redogjort, träffas tvenne, som ännu äro outgifna. Ehuru handlingen i begge dessa är förlagd inom klostrets verld, hafva de dock föga likhet sins emellan. Det ena, hvars öfverskrift är: "une femme nommée Théodore qui pour son péchié se mist en habit de homme, et pour sa penance faire, devint moine et fu tenue pour homme jusques après sa mort", har vunnit sin granskares synnerliga beundran. Måhända inlägger han likväl mera hänförelse, än sanning i yttranden sådana som: "C'est là le sublime de l'humilité, de la pénitence chrétiennes. Vous ne trouverez rien dans l'antiquité profane de comparable à cette situation", eller "La poésie antique est ici retrouvée avec tout ce qu'y ajoute de sublimité le christianisme". Om det andra skådespelet, hvilket skildrar, huru "une nonne laissa son abbaie pour s'en aler avec un chevalier

⁷⁾ Af detta skådespel har KARL BARTSCH intagit en liten del uti sin Chrestomathie de l'Ancien Français (VIIIe—XVe siècles) 2:e éd.; Leipzig, F. C. W. Vogel, 1872, col. 433—438. — Att alla tolf, hittills uppräknade styckena hemtats ur den senare volymen af handskriften, kan förklaras deraf, att den förre (enligt hvad Fr. Michel upplyser i första noten på sid. 216 i Théâtre frç au moyen-âge, 1839) då vara förkommen från Biblioteket.

qui l'espousa, et depuis qu'ilz orent eu de biaux enfans Nostre Dame s'apparut a elle, dont elle retourna en s'abbaye, et le chevalier se rendi moine", säger Leroy, att det är "une pièce un peu *gaie*, qui n'a guère de rapport avec celle-ci (Théodore), et paraît avoir été faite plutôt pour un château que pour un couvent" ⁸⁾).

Några enstaka stycke i samlingen torde sakna andra skäl än språkliga att utgifvas af trycket. Åt minstone finner samme, meranämnde författare le Miracle de Saint Jehan le Paulu vara både föga tilltalande och dess utom svårfattligt. Äfven Francisque Michel yttrar om det samma, att det ej eger tillräckligt värde att intagas i det hufvudsakligen af honom utgifna arbetet Théâtre frç. au moyen-âge.

De två dramerna slutligen om Saint Lorens och om "un parroissian escommenié que N.-D. absolu", ett i hvardera volymen af handskriften, hafva vid afskrifningen ty värr lemnats ofulländade. De näst efterföljande bladen på båda ställena äro oskrifna och voro afsedda att mottaga fortsättningen.

Närmaste fråga att söka afgöra angående handskriften vore att bestämma, *när* den först sett dagen. Att härutinnan ernå full visshet är förenadt med stora svårigheter, ty äfven för den, som eger mycken vana att läsa pergamentskrift från medeltiden (och paleografien är snarare en vana än en vetenskap, såsom Léon Gautier ⁹⁾ anmärkt) är det svårt att med säkerhet sluta till en handskrifts ålder af dess yttre egenskaper, dess allmänna utseende, af formen på dess bokstäfver, färgen

⁸⁾ H. TIVIER, Histoire de littérature dramatique en France depuis ses origines jusqu'au Cid; Paris, Ernest Thorin, 1873, in-8°, egnar ett helt kapitel (det sjunde. sidd. 157—188) åt Les Miracles de N.-D., men de stycken, af hvilkas innehåll han lemnar kortfattade skildringar, återfinnas alla — med undantag af de båda om Théodore och om Robert le Dyable — i Théâtre frç. au moyen-âge.

⁹⁾ LÉON GAUTIER, Quelques mots sur l'étude de la Paléographie et de la Diplomatique, 3e éd.; Paris, Auguste Aubry, 1864, pet. in-8°.

och tjockleken på dess pergament, och dylikt. De grunder, man dervid följer, äro nemligen icke säkrare, än att de kunna leda till misstag på ett helt århundrade, såsom också medgifvits af författarna till *Nouveau Traité de Diplomatie* ¹⁰⁾. Dock gör man sig efter all sannolikhet icke skyldig till ett så stort misstag, om ens till *något*, i fall man antager förevarande handskrift vara skrifven, eller åt minstone författad, inom den andra hälften af trettonhundratalet.

Till stöd för ett sådant antagande skulle några, om ock ej fullt bindande, s. k. yttre bevis kunna uppsökas. Då ¹¹⁾ t. ex. linierna, som uppbära de skrifna raderna, från och med fjortonhundratalet företrädesvis drogos med rött bläck, äro de i vår text ritade med silfverstift, såsom förut varit vanligt. Vidare, då ¹¹⁾ man under femtonde århundradet såsom komma använde en punkt eller ett snedt streck, har man under det fjortonde deremot, liksom oftast i den handskrift, hvars ålder nu är ifråga, begagnat mycket finare och mera upprätt stående streck till skiljetecken ¹²⁾. Eller vidare, då ¹¹⁾ bokstafven *h* mestadels i skrift från de tre århundradena närmast efter år 1400 skrefs såsom vårt långa *s*, förblandas deremot ej lätt samma bokstäfver i fornskrifter från föregående tid, lika litet som uti det prydliga arbete, afskrifvaren af *les Miracles de N.-D.* skänkt åt efterverlden. Några andra iakttagelser vid de enskilda bokstäfvernas

¹⁰⁾ (D. Tassin & D. Toustain) *Nouveau Traité de Diplomatie*, où l'on examine les fondemens de cet art, on établit les règles sur le discernement des titres et l'on expose historiquement les caractères des bulles pontificales et des diplômes donnés en chaque siècle, — par deux religieux bénédictins de la Congrégation de Saint Maur; Paris, chez G. Desprez et P.-G. Cavelier, 1750—1765, 6 vol. in-4°. Andra delen, (*Caractères extrinsèques des titres, histoire de l'écriture, éléments de Paléographie*) sid. 354.

¹¹⁾ Enligt L.-ALPH. CHASSANT, *Paléographie des chartes et des manuscrits du XIe au XVIIe siècle*, 6e éd.; Paris, Auguste Aubry, 1867, pet. in-8°. Sids. 97 och 98; 15, 74, 76 och 98; 11.

¹²⁾ Likväl synes äfven en punkt vid bokstäfvernas halfva höjd någon gång tjenstgöra för komma i merbemälte handskrift.

form kunde äfven anföras, men näppeligen sådana, som sprida något ljus i saken. Så bland annat tecknar nämnde afskrifvare nästan alltid *c* och *t* förvillande lika; han bildar under stundom *e* likt ett *o*, emellanåt äfven likt ett delvis utplånadt kort *s*; han ger ibland åt långa *s* formen af ett *f*; öfver *i* sätter han sällan accent, aldrig punkt, hvilket snart efter kom i bruk, och hvilket likaså ansetts kunna bidra till att bestämma en urkunds ålder; han gör ej någon synbar skilnad emellan *n* och *u*; han låter mången gång haken på *r* gå in i påföljande bokstaf, hvarvid det får utseende af ett oaccentueradt *i*; o. s. v. ¹³⁾. Du Méril ¹⁴⁾, som anmärker om sistnämnda egendomligheter, att de försvåra läsningen af texten i fråga, säger om skriftsättet i dess helhet, att det liknar det på slutet af fjortonde eller i början af femtonde århundradet vanliga.

Någon ledning vid bedömandet af tiden för arbetets uppkomst skulle också dess miniatyrer kunna skänka. Det på dem använda målningssättet att indela bakgrunden schackbräd-lik i små fält och fylla dessa med ett fint mönster infördes nemligen i miniatyrmåleriet omkring år 1300, men aftog allt mer och mer under öfvergångstiden 1360—1410, då i stället linie- och luftperspektiv började antydas ¹⁵⁾.

¹³⁾ Angående bokstäfvernas hvarandra liknande former se Chassant, planscherna III och IV. Jfr äfven de tvenne facsimile, som finnas i förutnämnda upplagor af le Miracle de Robert le Dyable och le M. de Sainte Bautheuch. -- Såsom prof på, huru denna likhet bokstäfverna emellan kan medföra olikhet i läsarter, må anföras, att Du Méril (på ett ställe i le M. de l'empereur Julien) tvekar mellan läsarterna *vinjeray* och *virreray*, och (i le M. de la nativite N.-S.) mellan *sonplait* och *sonplait* = s'ou plaist; Jubinal (i le M. de Sainte Bautheuch) tvekar mellan *sussions* och *fussions*; Magnin (i le M. d'Amis et d'Amille) mellan *jurée* och *virée*, o. s. v.

¹⁴⁾ Or. lat. du théâtre mod. Anm. på sidd. 305 och 354.

¹⁵⁾ G. F. WAAGEN, Kunstwerke und Künstler in England und Paris; Berlin, in der Nicolaischen Buchhandlung, 1837—1839, 3 vol. in-8°. Tredje delen, sidd. 398 och 323. — Briefer 5—8 (sidd. 193—398) i denna del innehålla nästan uteslutande historiskt ordnade beskrifningar öfver handskriftsminiaturer på nuvarande National-Biblioteket i Paris.

Hvad vidkommer det inre bevis om en urkunds ålder, som dess språk alltid erbjuder, så har utgifvaren af le Miracle de N.-D., de Saint Iehan Crifothomes äfven derutinnan trott sig finna en bekräftelse af ofvan uttalade förmodan. Ty, såsom längre fram skall visa sig i den korta formlära, som finnes vidfogad efter skådespellets text, bär språket i sagda dikt likaledes pregeln af det fjortonde århundradet, af den öfvergångstid, då de närmare latinet stående formerna började att upplösas, och deremot de mera nyfranska att utveckla sig.

De antydningar, som sålunda handskriften själf, efter hvad vi sett, lemnar angående sin ålder, hafva i de särskilda kataloger, der den omnämnes, föranlett mycket olika uppgifter. Så t. ex. antages den af en katalog ¹⁶⁾ i handskriftsafdelningen på National-Biblioteket vara skriven under sextonde århundradet, medan deremot i senast tryckta katalog ¹⁷⁾ öfver samma bibliotek den säges härstamma från det femtonde. Till det fjortonde århundradet hafva dessa skådespel hänförts i en skriven förteckning ¹⁸⁾ på deras forne egares, de Cangé's, handskrifter. Upprättandet af den förteckningen ombesörjdes af l'abbé Sallier, en bland de kärleksfullaste vårdarna af detta samma bibliotek, bland hvars bokliga skatter han upptäckt Charles d'Orléans' dikter, liksom han medverkat att efter en dittills okänd handskrift utgifva den första fullständiga och texttrogna upplaga med ordförteckning utaf le sire de Joinville's historia öfver sin konungelige vän Ludvig den Helige.

¹⁶⁾ Catalogues 109^s, Bibliothèque Royale. Manuscrits Français, 14 vol. in-f., del 5: 2, kap. 43.

¹⁷⁾ Catalogue des Manuscrits Français de la Bibliothèque Impériale, Ancien Fonds; Tome premier, Paris, Frimin Didot, 1868, in-4°.

¹⁸⁾ Catalogues 164, Catalogue des Manuscrits proven^{ts} de la Bibliothèque de Mr de Cangé remis par M^r L'abbé Sallier a M^r L'abbé de Targny le 17 Janvier 1736, n:is 13 och 14. (L'abbé de Targny var då garde des manuscrits de la Bibliothèque du Roi och hade varit l'abbé Salliers företrädare såsom garde des imprimés der sammastädes).

Mera öfverensstämmande sins emellan, än katalogerna, äro de utgifvare af Miracles de N.-D. och de författare, hvilka yttra sig i denna punkt. Ingen af dem anser handskriften vara yngre än från början af femtonde århundradet, och ingen anger den heller vara skrifven förr än inom det fjortonde. Uti de anmärkningarna, hvarmed det första tryckta stycket ¹⁹⁾ ur samlingen inledes, säger Paulin Paris, att det troligen uppstått emellan åren 1340 och 1350. Han anför såsom skäl härför några omständigheter, som påpekats för honom; bland andra den, att inuti skådespelet omnämnas ett mynt, som började preglas 1340, och som var gångbart under Filips af Valois regering. — Då Onésime Leroy i sin flere gånger nämnda bok ²⁰⁾ yttrar, att man tror dessa mysterier, såsom han kallar dem, vara skrifna före 1350, så hänsyftar han förmodligen på denna Paulin Paris' uppgift; så mycket sannolikare, som han åberopar den längre fram ²¹⁾ i boken. Sjelf gör han ²²⁾ den iakttagelsen, att då la marquise de la Gaudine i skådespelet med samma titel föres till afträtsplatsen, åtföljes hon endast af riddare, ej af någon prest; men att genom en förordning af Carl den Sjette 1395 lifdömde tillätos åtnjuta tröst af kyrkans tjenare. Alltså bör skådespelet hafva författats dess förinnan. I ett följande arbete ²³⁾ några år efteråt yttrar Leroy, utan att vidlyftigare orda om, när nämnda *mysterier* först framträdte, att de skiljas af mera än ett århundrade från Ludvig den Heliges regering. — I sin kritik öfver det förstnämnda

¹⁹⁾ Le Miracle de Robert le Dyable; Rouen, 1836, Notices préliminaires, sid. XXX.

²⁰⁾ Le Roy, Études, 1837, sid. 40.

²¹⁾ s. o. s. 104.

²²⁾ s. o. s. 100.

²³⁾ Onésime Leroy, Époques de l'Histoire de France en rapport avec le théâtre français, dès la formation de la langue jusqu'à la renaissance; Paris, Hachette, 1843, in-8°, sid. 139. Detta arbete har blifvit omtryckt 1844 under titel "Histoire comparée du théâtre et des mœurs en France, dès la formation de la langue.

af dessa Leroy's begge arbeten instämmer Villemain ²⁴⁾ med honom så vida, att han finner stilen i de bitar, som anförts ur handskriften, vara af samma ålder som Froissard's dikter, d. v. s. från tidrymden 1337—1401. — Achille Deville, som i texten till Robert le Dyable gjort Paulin Paris uppmärksam på antydningar om Filips af Valois regering, har äfvenså i le Miracle de Sainte Baugtheuch ²⁵⁾ funnit uttryck, dem han tror hänsyfta samme konung och dennes söner såsom då ännu lefvande. — Men bestämdare än de föregående har Magnin ²⁶⁾ uppvissat tidpunkten för ifrågavarande dramers uppkomst. Redan år 1834 talade han om dem i la Sorbonne från lärostolen, vid öppnandet af en föreläsningkurs i la Faculté des Lettres, och yttrade han då bland annat, att deras författande går till baka till fjortonde århundradet. Sedermera har han i flere uppsatser ²⁷⁾ åter-

²⁴⁾ Journal des Savants, 1838, Avril, sid. 207. — La Commission des Antiquités Nationales har i en sin redogörelse skänkt några rader åt samma de Cangé's handskrift, om hvilken säges, att den är från år 1340. Se uti Le Moniteur Universel, N° 247, Mardi le 4 Sept. 1838: Rapport fait à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, au nom de la Commission des Antiquités Nationales et lu à la séance publique du 10 Août 1838.

²⁵⁾ Essai sur les Enervés de Jumièges; Rouen, 1838, Avertissement du Libraire-Éditeur, sid. X, samt noten på sid. 141.

²⁶⁾ CHARLES MAGNIN, Les Origines du théâtre moderne ou Histoire du génie dramatique depuis le Ier jusqu'au XVIe siècle (sidd. 403—518), précédée d'une introduction (sidd. 1—402) contenant des études sur les origines du théâtre antique; Tome premier, Paris, Hachette, 1838, in-8°. Avertissement, sid. XXIII. Detta avertissement återger just hans inledningsföreläsning. Förfrikt är Tome premier själf blott en inledning till ett sedan länge utlofvadt arbete om den moderna teaterns ursprung, ett ämne, som utgjort hans literära lifs förnämsta sysselsättning. Det Magnins uttalande, till hvilket nu hänvisats och genom hvilket han ledde uppmärksamheten på den dyrbara och dittills hardt när okända handskriften, har ord för ord upprepats i företalet till Théâtre frç. au moyen-âge, 1839, sid. IV, och senast i Histoire de la Littérature française depuis ses origines jusqu'à nos jours par J. Demogeot, 13e éd.; Paris, Hachette, 1873, pet. in-8°, sid. 221.

²⁷⁾ Journal des Savants, 1846, Janvier, sidd. 5—16, samt 1847, Janvier sidd. 36—53 och Mars, sidd. 151—162. Den slutsats angående miraklernas ålder, hvartill Magnin här kommit, har följts i senare literaturhistorier, såsom i Adolf Eberts Entwicklungs-Geschichte der französischen Tragödie vornehmlich im XVI. Jahrhundert; Gotha, Andreas Perthes, 1856, in-8°, sid. 22, och i Ljunggrens Svenska Dramat, sid. 63.

kommit till dem, och genom att sammanställa en mängd olika inre bevis har han lyckats med ganska stor säkerhet afgöra, att de härleda sig från tiden mellan åren 1345 och 1380. Han anmärker t. ex., att på ett ställe uti le miracle du roy Thierry en tolk säger sig förstå såväl arabiska som turkiska; men ett särskiljande af dessa båda språk har svårligen kunnat göras, eller har åt minstone ej med fog kunnat ifrågasättas blifva uppfattadt af dåtidens publik förr, än efter det de osmaniska turkarne hotande framträngt i östra Europa mot det grekiska kejsardömet. Vidare har han funnit, att i le M. de l'empereris de Romme uppträder ett sändebud från konung Robert i Neapel, hvilken regerade från år 1309 till 1344. Han har derjemte utaf åtskilliga yttranden i le M. d'Amis et d'Amille beträffande Louvren, som der med uttryck af fasa omnämnes såsom ett dystert statsfängelse, dragit den slutsatsen, att skådespelets författande infallit under Carl den Femtes regeringstid, således före år 1380, ty det var denne furste, som började omdana Louvren från en fästning till ett kungligt slott, jemte det han i ett af dess torn, derefter kalladt la Tour de la Librairie, inrymde den af ungefär 900 skrifter bestående boksamling, som kan betraktas såsom ursprunget till världens numera förnämsta bibliotek ²⁸⁾.

Sedan genom dessa flerfaldiga, sammanstämmande omständigheter den ungefärliga tidpunkten för dramernas författande blifvit angifven, framställer sig en annan fråga, på hvilken handskriften lemnar ett ännu obestämmande svar, den nemligen, *hvar* de författats.

Den uppenbara likhet, som förefinnes dem emellan uti såväl språk, som versifikation, tyder på, att de ej

²⁸⁾ LOUIS PARIS, Essai historique sur la Bibliothèque du Roi, aujourd'hui Bibliothèque Impériale; Paris. Auguste Aubry, 1856, pet. in-8°. sidd. 10--14. En förteckning på detta Carl den Femtes bokförråd finnes ännu i behåll (B. N. fonds de Colbert 83) under titel "Inventaire des Livres du Roy, nostre sire, estans en son Chastel du Louvre". Den upprättades år 1373 af Gilles Mallet, "*rarlet de chambre*".

tillfälligtvis sammanförts från skilda håll; och den enahanda grundtanke, som genomgår dem alla, nemligen att Jungfru Maria städse är redo frälsa från både timligt och evigt straff den, som åkallar henne, visar, att de samtliga skrifvits till hennes ära. Då dess utom många af dem äro satta i samband med en kort predikan på vers eller prosa och äro åtföljda af tvenne smärre sånger, den ene angifven såsom krönt, den andre såsom inlemnad till täflan, om ock ej prisbelönt ²⁹⁾, så kan det antagas, att hela denna samling dramer jemte predikningar och efterskrifter författats för ett af de många halft andliga, halft verldsliga brödraskap, som under denna tid blomstrade i Nordfrankrike, synnerligast i Normandie och Picardie. Inom dessa af både klerker och lekmän bestående, literärt-musikaliska sällskap, som stälts under den heliga Jungfruns särskilda hägn, föranstaltades täflingar och prisbelöntes på en upphöjd skådeplats, kallad Puy ³⁰⁾, ursprungligen väl endast lyriska dikter till Guds Moders ära, men sedermera äfven dramatiska spel, som voro skrifna i samma anda. Den diktkonst, som inom sagda brödraskap idkades, var visserligen ej förfinad likt den, Sydfrankrikes dåtida kärlekshof hyllade, men var å andra sidan mindre handtverksmessig än den, som vid ungefär samma tid öfvades i Tysklands mästersångarskolor. Också är stilen i les Miracles de N.-D.

²⁹⁾ Den förre benämnes *serventoys couronné*, den senare s. *estrivé*. Vid en, som står att läsa näst före le M. de Saint Crisothomes, äro tillagda orden: *couronne ou dit puy*.

³⁰⁾ Angående ordet Puy se B. DE ROQUEFORT-FLAMÉRICOURT De l'État de la Poésie Française dans les XIIe et XIIIe siècles; Paris, 1816, in-8°, sid. 93: "On donna à ces assemblées se nom de *puy*, parce que les poètes y lisoient leurs productions sur un théâtre ou lieu élevé, nommé en basse latinité *podium*". Andra förklaringar af ordet hafva lemnats uti Histoire Littéraire de la France, ouvrage commencé par des religieux bénédictins, et continué par des membres de l'Institut; Paris, 1733—1873, 26, vol. in-4°. Tjugonde delen, 1842, sid. 643; samt uti Le Roy, Etudes, 1837, sid. 42 i noten, och uti Adolf Eberts Jahrbuch für Romanische und Englische Literatur; Erster Band, Berlin, 1859, sid 19.

enkel och klar, men icke fullt så upphöjd, som innehållet emellanåt kunde fordra.

Vill man söka närmare bestämma, i hvilken nordfransk stad eller provins det brödraskap fans, för hvilket dramerna skrivits, så lemnar ingen utpreglad dialekt dervid någon hjälp. Likväl tyckas några ordformer i det *Miracle N.-D.*, som härmed utgifves, häntyda på *Ile-de-France*-dialekten, men på samma gång i sina vokalljud erinra om picardiskt ursprung ³¹⁾, hvarom utförligare i formläran. Magnin har i le M. du roy de Hongrie velat finna en antydning om, att det stycket möjligtvis uppstått i Senlis; Francisque Michel åter vore böjd för att anse den hafva varit från Laon, som skrivit le M. de N.-D., comment elle garda une femme d'estre arse; intetdera af dessa antydanden strider emot här uttalade åsigt om styckets dialekt ³²⁾.

Till sist kan anföras, att Magnin under sin uppmärksamma granskning äfven påträffat i le M. de Theodore några yttranden, på hvilka han bygger den förmodan, att medeltidsdikterna uti handskriften n° 819 och 820 på National-Biblioteket i Paris, i fall desamma häröra från en enda man ³³⁾, skulle hafva haft till författare "un vaillant clerc, maistre en decrez et sire de loy" Maître Guillaume Rousée.

³¹⁾ Åt minstone styrkas icke genom några utmärkande normandiska språkegenheter Leroy's gissning, att förevarande samling förskrefve sig från Rouen eller Caen.

³²⁾ Både Senlis och Laon ligga, som bekant, inom *Ile-de-France*, men också inom den picardiska dialektens gränser. Se L'abbé JULES CORBLET, *Glossaire étymologique et comparatif du Patois Picard, ancien et moderne, précédé de recherches philologiques et littéraires sur ce dialecte*; Paris, Dumoulin etc., 1857, in-8°, sid. 20.

³³⁾ Hvad som föranledt Magnin att ifrågasätta flere än en författare till denna samling dramer, är den skiljaktighet, som förefinnes i uttryckssätt, såsom då t. ex. de i nästan alla styckena uppträdande sergens d'armes i en pjes kallas för maciers, eller då en person, som i ena skådespelet får titeln ventriere, i andra benämnes matrone.

Le Miracle de N.-D., de Saint Iehan Crifothomes, hvilket härmed för första gången offentliggöres i tryck, är det sjette i ordningen af de 22 skådespel, som den förre af handskriftens båda volymer omfattar. Det börjar f.º 56 r.º och räcker till och med ena spalten f.º 68 r.º Den dithörande miniatyren framställer, huru Jungfru Maria skänker åt styckets hjelte en ny hand. Skådespelets innehåll är i korthet följande:

S. *Chrysostomi* moder Anthure, en ung, skön och rik enka, är försänkt i sorg öfver förlusten af sin make, och ehuru mången mäktig man anhåller om hennes hand, är hon dock fast besluten att icke gifva åt sin unge son någon styffader. Hennes egen moder finner detta beslut dåraktigt, och då hon ej med sina föreställningar lyckas skingra dotterns djupa nedslagenhet, sänder hon i sitt ställe den just från skolan hemkommande lille dottersonen att försöka, hvad hans öfvertalningsförmåga kan uträtta. Den unge Iehan vinner här en första seger i vältalighet, i det genom hans böner Anthure förmås påtaga sina bästa kläder och medfölja till kyrkan. Dit går hon, för att söka råd, huru hon må förvärfva en lika stor själens godhet, som hennes kropp fått skönhet. Då hennes själasörjare uppmanar henne att försaka verlden och lefva såsom botgörerska, om hon vill göra sig ytterligare förtjent om himlen, anförror hon sitt barn i mormoderns vård, lemnar henne derjemte nycklarna till hvad hon eger och smyger sig sedan nattetid oförmärkt bort från sitt hem och från sin son, som hon misströstar om att någonsin återse, samt går att för Guds skull lefva fattig i främmande land. Iehan, sålunda beröfvad både fader och moder, föres nu till hofvet, der han blir anstald i konungens kapell och dessutom får åtnjuta undervisning af maistre Iofce-l'alemant. Den unge kor-sångaren, som egvat sitt lif åt Herrans tjenst och valt att inträda i det andliga ståndet, har snart växt upp till en ståtlig yngling.

Helt omedvetet har han hos konungens dotter uppväckt den häftigaste kärlek. En dag, medan hans moder Anthure uti en klosterförgård ligger försänkt i bön, anropande Guds moder, att hon ville bedja *sin* Son i nåd bevara *hennes*, yppar den förälskade kungadottern sin kärlek för den unge mannen. Denne svarar, att han icke vill med så stor otacksamhet falskeligen löna sin konungslige välgörare, hennes fader, samt att dess utom han såsom prest ej borde veta af någon verldslig väninna. Kungadottern genmäler, det hon blott velat sätta honom på prof, men hon svär i sitt sinne att hämnas. Hon finner lätt en bland hofherrarne, som tillåter sig en dristighet, hvilken hon på förhand skyndat ursäktat, och den olyckliga är snart på väg att blifva mor. På de förtviflade föräldrarnes förfrågningar, hvem som förvållat en så stor olycka, angifver hon presten Iehan såsom upphofsmanen, och till straff föres han nu ut i öknen att uppätas af vilda djur. Men han får här en uppenbarelse af »englarnes gudinna», som håller öfver honom en skyddande hand. Medan här i den vilda, hemska öknen Iehan Boche d'Or andäktigt nedskrifver en hel bok, full af *hennes* lof och pris, genom hvilken hans ord blifva af guld, ser han plötsligen sitt bläckhorn kullstött af menniskans, och särskildt den gudfruktiges, fiende; men, tack vare väninnan i himlen, kan han icke dess mindre fortsätta sitt heliga arbete, ty genom ett underverk erhåller han förmågan att af sin saliv bilda »hörsamma och varaktiga» bostäfver. Under tiden går i kungaborgen den beklagansvärda unga furstinnan i årslång väntan och kan icke föda förr, än hon uppdat Iehans oskuld. Han återföres nu från öknen, och, icke blott hon, som så argt förtalat honom, utan äfven konungen sjelf, och denne till och med på sina knän, bönfaller om hans förlåtelse och förböner. Knappast har den fromme mannen lemnats ensam och i bön vändt sig till Herran, då drottningen inkommer, bärande med

en mormoders glädje ett nyfödt barn. Detta dröjer icke att sjelft anhålla om kristlig döpelse, som det ock erhåller, sedan det först inför hela hofvet utpekadt sin fader, le premier cheualier. Konungen, som finner Iehan vara en helig man, bestämmer, att han den följande dagen skall vigas till hufvudstadens biskop. Emellertid har Anthure, som nu sedan 20 år vandrat som tiggerska i frivillig landsflykt för Herrans skull, fått löfte från himlen att kunna oigenkänd återvända till sin hemtrakt, och hon kommer just samma dag till sin egen åldriga moders dörr, anhängande om tak öfver hufvudet. Den gamla, som erinras om sin dotter hvar gång, hon ser någon fattig qvinna, igenkänner likväl icke Anthure, men mottager henne vänligt, kallar henne syster och gör sig underrättad om, hvad hon önskar. Anthure åstundar ingenting högre än att följande dagen få se den nye biskopen på hans hedersdag, hvilken önskan också villfares. Hon erhåller då af honom en fristad i närheten af stadens hufvudkyrka, och af tacksamhet säger hon sig vilja bedja Gud alla dagar i sitt lif, att det måtte förunnas hennes välgörare att än en gång se sin moder, hvarefter han så ifrigt längtar. Emellertid traktar erkeficienden ännu alltjemt att bringa den gudsmannen Iehan på fall och skrifver till den ändan med hans handstil ett bref, fullt af smädelser mot konungen. Denne senare befäller i sin förbittring, att brevets förmente upphofsman skall beröfvas både hand och biskopsdöme, hvilken dom genast inför åskådarnes ögon verkställes, hvarefter Iehan bortföres till »kapitlet» att iklädas en simpel munkkåpa. För den så svårt hem-sökte mannen uppenbarar sig under sömnen Jungfru Maria och skänker honom en ny hand, mer fin, mer fager och mer frisk, än någonsin den förra var. Genom ett sådant underverk, och sedan Gabriel med hög röst förkunnat Guds vrede, öfver att det dåraktiga släktet ej hedrade sin biskop, blir det för alla klart, att Iehan

är Herranom mycket kär, och han återinsättes i sin förra värdighet. Om sider är pröfvotiden slut för Anthure; sedan en engel förkunnat henne, att hon den följande dagen skall vara hos Gud i himlen, kallar hon till sig sin moder och sin son och lofvar dem, att de innan nionde timman skola få skåda sin efterlängtnade Anthure. Derpå undfår hon af sonens hand dödssakramenten och dör. Nu först igenkännes hon af sina klagande anhöriga; och medan de ombesörja jordandet af hennes stoft, föra erkeenglarne Michiel och Gabriel hennes själ inför Skaparens tron under afsjungande af en hymn, hvarmed skådespelet på ett lika högtidligt som rörande sätt avslutas.

Ur hvilken källa den okände författaren af detta skådespel närmast tagit ämnet till det samma, kan numera icke med visshet afgöras. Åtskilliga drag i stycket tyckas hafva hemtats ur diktarens egen inbillning eller lånats från skilda legender, eftersom de utan synnerlig förändring återkomma uti flere olika stycken i samlingen. Samma sjelfförsakande fromhet, som dref Anthure från hem och barn, möter t. ex. äfven i det sista af de 40 skådespelen, hos Saint Alexis, hvilken ock lemnade det käraste han egde, vandrade fattig ut i verlden för Guds skull, återkom till sin fader och dog, utan att igenkännas förr än efter sin död, såsom redan titeln på stycket tillkännagifver³⁴⁾. Samma medel, som kungadottern tillgrep för sin hämnd, användes äfven i le miracle de Theodore³⁵⁾ af en ung värds-husflicka, som blifvit tillbakavisad och gäckad i sina förhoppningar på THEODORE, hvilken hon i följd af dennas förklädnad antog vara en man. Att hufvudpersonen får

³⁴⁾ Cy commence vn miracle de Nostre Dame, de Saint Alexis, qui laiffa sa femme le iour qu'il l'ot espoufee, pour aler estre poure par le pais, pour l'amour de Dieu, et garder sa virginite; et depuis reuint chiez son pere et la morut foubz vn degre, et ne le cognut l'en deuant qu'il fu mort. Handskriftens senare vol., f. 280, r.

³⁵⁾ Jfr. LE ROY, Études sid. 78.

sin hand afhuggen och sedan åter fastsatt vid armen genom Madonnans hjälp, förekommer likaledes i andra dramer såsom i le Miracle de l'empereur Julien ³⁶⁾ och i le Miracle de la fille du roy de Hongrie ³⁷⁾.

Å andra sidan tyckas åtskilliga omständigheter antyda, att författaren till skådespelet icke saknat kännedom om dem, som han deruti låter uppträda såsom hufvudpersoner, om också genom den på hans tid rådande obekantskapen med grekiskan ³⁸⁾ han hvarken läst Chrysostomi egna skrifter, hvilka innehålla dennes yppersta lefvernesbeskrifning, eller de skriftställare inom österländska kyrkan, hvilka under det femte och följande århundraden skrefvo om denne den förnämste andlige vältalare, deras kyrka egt. Redan namnen på de båda hufvudpersonerna äro fullt igenkänneliga, om också ej alldeles rigtiga; moderns namn var nemligen ANTHUSA ³⁹⁾. Att hon varit en af dessa utmärkta qvinnor, som likt AUGUSTINI moder MONICA och GREGORII NAZIANZENI moder NONNA icke blott födt, utan äfven fostrat utmärkte kyrkans män, churu skådespelets författare gjort henne

³⁶⁾ DU MERIL, Or. lat. du théâtre mod. sid. 350.

³⁷⁾ Théâtre frç. au moyen-âge, sidd. 489 och 540.

³⁸⁾ De bemödanden, som under trettonhundratalet gjorts af BOCCACCIO och några få andra, att återupplifva studiet af grekiska språket, blefvo först under det följande århundradet fortsatta af greken CHRYSOLORAS m. fl.

³⁹⁾ Så kallar henne redan PALLADIUS (född ungefär år 367), CHRYSOSTOMI personlige vän och förste biograf. Se PALLADII episcopi Helenopolitani de Vita S. Johannis Chrysostomi *Dialogus*, omnia nunc primum Græco-Latina prodeunt curâ & studio Emerici Bigotii, Rotomagensis; Luteciæ Parisiorum, 1680, in-4°, sid. 227. — Kejsar LEO VI PHILOSOPHUS (omkring år 900) nämner henne ock vid detta namn, i det han säger: . . . MATER, ÆTATE FLORENS & NOMINE (ANTHUSA ENIM DICEBATUR, QUOD EST FLORENS). Se "LEONIS in Christo æterno rege imperatoris oratio de magno Dei Pontifice & communi orbis terræ portu, Joh. Chrysostomo", som anføres uti: De probatis Sanctorum Historiis, partim ex tomis ALOYSII LIPOMANI, partim etiam ex egregiis manuscriptis collectis per LAURENTIUM SURIUM; Coloniae Agripinæ, apud Geruinum Calenium, Anno 1670, in f°, sid. 686. -- Af förf. till Catalogue des MSS FRÇ, ancien fonds, 1868, har moderns namn, sådant det förekommer i vår handskrift, lästs för AUTHURE, men, som det synes, utan skäl.

till ännu mera from kristen än öm mor, skönjes bland annat af en anekdot, som hennes egen son omtalar ⁴⁰⁾.

Angående graden af öfverensstämmelse mellan den bild af Chrysostomus, som den dramatiska diktaren skapat, och den framställning, historien skänker af samme mans öden, hans upphöjande till biskop i Constantino- pel genom Arcadius, hans störtande genom kejsarinnan Eudoxias ränker, hans återupphöjelse i följd af himmel- ska järtecken och slutligen hans förnyade afsättning och landsförvisning, jemföre man *Bollandisterna* ⁴¹⁾ och *BARONII Annales* ⁴²⁾, samt bland arbeten af nyare författare *VILLEMAINS* hänförande skildring af den store kyrko- fadern ⁴³⁾.

Att författaren af detta skådespel, om han icke haft tillgång omedelbart till historiska urkunder om Chryso- stomus, deremot begagnat sig utaf de legender om ho- nom, som under medeltiden voro gängse, kan man se t. ex. derutaf, att sådana underverk som det nyfödda barnets egen bön att blifva döpt af Chrysostomus och den honom skänkta förmågan att af sin saliv bilda gyl- lene bokstäfver (hvaraf han sedan skulle hafva fått nam-

⁴⁰⁾ Han säger nemligen i sin skrift "*Ad Viduam Juniolem*": *Nam et ego aliquando, cum essem junior, animadverti matrem meam in multis magnam excitasse admirationem. Nam cum eos, qui sibi (Libanio, doctore Chrysostomi) assidebant, more suo interrogasset, quis ac cujus ego essem; ac responsum esset, me viduae mulieris esse filium: de me quaesivit aetatem matris & viduitatis tempus. Cum primum vero audivit, quadraginta annos natam esse, vigesimum vero jam annum agi, ex quo patrem meum amiserit, obstupuit plane, atque ad eos qui aderant conversus, clara voce exclamavit: Papae! quales mulieres apud Christianos sunt! Se "Sancti Patris Nostri Joannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani Opera Omnia opera & studio BERNARDI DE MONT-FAUCON, Monachi Ordinis Sancti Benedicti, opem ferentibus aliis ex eodem Sodalitio Monachis; Parisiis, 1718—1732, 10 vol. in-f. Tomus I, N° 2, A, B, sid. 340. Denna upplaga innehåller både den grekiska texten och latinsk öfversättning.*

⁴¹⁾ *Acta Sanctorum*, collecta cura R. P. J. BOLLANDI ac socio- rum ejus [Societatis] I[esu]; Antuerpiae, 1643—1867, 60 vol. in-f. Tomus quartus mensis septembris, sidd. 401—709.

⁴²⁾ *CÆSARIS BARONII cardinalis Annales Ecclesiastici*; Lucæ, 1738—1757, 38 vol. in-f. Tomus sextus, ad annum 398, LXXXVII.

⁴³⁾ *M. VILLEMAIN, Tableau de l'Éloquence chrétienne au IVe Siècle*, nouv. éd.; Paris, 1849, in-8°, sidd. 154—218.

net (GULDMUN), äfven finnas berättade i svenska medeltidslegender⁴⁴).

Hvad beträffar den predikan, som i handskriften inleder miraklet, och hvilkens sista ord rimmar med första versen, har den så ringa sammanhang med särskildt detta stycke, att den ord för ord finnes upprepad vid *le M. de l'empereris de Romme*. FRANCISQUE MICHEL, som utgifvit detta senare skådespel, har ej ansett den värd att återgifvas, och den uteslutes äfven här. — Några förkortningar i handskriften, hvilka skulle kunna läsas på annat sätt, än här skett, samt ett par förmodade skrif-fel äro angifna under texten, och några bokstäfver, som utgifvaren anser vara uteglömda, finnas inskjutna mellan [] klammer i sjelfva texten.

⁴⁴) Se uti Svenska Fornskrift-sällskapets Handlingar: *Ett forn-svenskt Legendarium*, innehållande Medeltids-klostersagor om Helgon, Påfvar och Kejsare ifrån det I:sta till det XIII:de århundradet. Efter Gamla Handskrifter af GEORGE STEPHENS, esq. Andra Bandet; Stockholm, 1858, P. A. Norstedt & Söner, in-8°. Sidd. 670—2 och 675.

CY COMMENCE

VN

MIRACLE DE NOSTRE DAME,

DE SAINT IEHAN CRISOTHOMES & DE ANTHURE, SA MERE;

COMMENT VN ROY LUI FIST COPER LE POING,

ET NOSTRE DAME LUI REFIST

VNE 'NOUUELLE MAIN.

PERSONAGES:

Nostre Dame.
L'Archange Gabriel.
L'Archange Michiel.
Le Roy.
La Royne.
La Fille au Roy.
L'Enfant a la Fille.
Le Premier Cheualier.
Le 1er Cheualier.
Saint Crisothomes (Iehan Boche d'Or).
Anthure, sa Mere.
La Mere Anthure.
La Chamberiere.
Le Cure.
L'Abbe.
Le Premier Moine.
Le 1er Moine.
Le Premier Clerc.
Le 1er Clerc.
Le Dyable.

ANTHURE.

Doulx Dieu, qui de l'iaue fis vin
Par ton grant pouoir excellent!
Bien doi auoir le cuer dolent
Et la mort haïr & maudire,
Car tolu m'a le meilleur fire
C'onques nasquist — ie croy — de femme. 5.
Pour ce vous pri, doulx Dieu! qu'a f'ame
Donnez le repos des sains cieulx,
Car, certes, il me vaulfist mieulx
Estre auant de li trespassee;
Au mains fust la dqueur passee 10.
Qui fouuent pour f'amour me tient,
Quant des grans bontez me fouuient
Qui me fift, & comment m'amoit,
Et conment dame me clamoit 15
Et tenoit chiere.

LA MERE ANTHURE.

Qu'est ce, belle fille? Quel chiere?
Touziours vous truis la lerne a l'ueil;
Par foy, de vous moult me merueil
— Et ie m'en doy bien merueillier — 20.
Qui ne vous voulez conseillier
N'efbatement nul receuoir,
Fors plourer pour celui qu'auoir
Ne poez ne nen avez point.

25. Comment estes vous? N'en quel point?
 Auffi qu'vne poure truande!
 Et maint riche homme vous demande
 Et requiert a auoir a fame!
 Or me dites voir, belle dame,
 30. Que voulez faire?

ANTHURE.

- Mere! de ce vous vueillez taire;
 Car puis que de mari fui veueue,
 Ia n'auenra c'on me repreueue
 — De ce, mere, soit voz cuers fis —
 35. Que parastre doingne a mon filz
 Iamais nul iour.

LA MERE ANTHURE.

- Ie doubte que ce ne soit folour,
 Fille! mais ne le vueil debatre.
 Au mains alons, nous deux, esbatre
 40. Ou que ce soit.

ANTHURE.

Chiere mere, ne vous ennoit!
 Ie ne me quier mouuoir de ci.
 Esbatre alez, pour Dieu merci,
 La vous plaira.

LA MERE ANTHURE.

45. Ie m'en vois donc, puis qu'ainsi va.
 ADieu te dy.

IEHAN BOCHE D'OR.

Ma dame! ie fui venu ci
 Vous veoir. Diex vous doint bon iour!
 Or me dites voir, pour amour,
 Que faites vous?

50.

LA MERE ANTHURE.

Iehannin! bien, mon enfant doux!
 Que tu foies le bien venuz!
 Tu t'es moult longuement tenuz
 De moy veoir.

IEHAN.

Ma dame! vous auez dit voir;
 N'aiez vers moy penfee fole,
 Car pieca n'yffy de l'escole.
 Que fait ma mere?

55.

LA MERE ANTHURE.

Bien, mais touziours est pour ton pere
 En grant amertume de cuer;
 Ne ie ne la puis a nul fuer
 Esfleescier ne reconforter.
 Biau filz! veuillez lui enorter
 Qu'elle face tant pour t'amour,
 Demain qui fera moult hault iour,
 Que sa meilleure robe veste;
 Et se tu le fais, par ma teste,
 Je fay bien que ie te donray
 Premiere foiz que te verray
 Ceste sepmaine.

60.

65.

70.

v. 48. *vous veoir* i Handskr. lagdt till v. 47.

v. 49. p [Dieu] amour. v. 51. *tu*

IEHAN.

Ma bellole! soiez certaine
 Que si grant peine y metteray
 Que, se ie puis, ie li feray
 Demain ses meilleurs draps vestir.
 75. Ci ne me vueil plus alentir,
 ADieu! g'i vois.

LA MERE ANTHURE.

Se tu le fais & ie le vois
 Bien t'en vendra.

IEHAN.

Chiere mere! Diex, qui fera
 80. De nous fon plaisir, vous doint ioie!
 Est il bon temps que ie vous voie?
 Grant piece a que ie ne vous vy.
 Que faites vous? Ie vous em pri,
 Dites le moy.

ANTHURE.

85. Biau filz! ie le fas bien, par foy;
 Et vous, comment?

IEHAN.

Bien, mere! se Iesu m'ament.
 Ie vieng ci pour vous compaignier;
 Auez point este au moustier
 90. A ce iour d'ui?

ANTHURE.

Nanil, se Dieu me gart d'annuy;
 Mais alons y.

IEHAN.

Mere! vous n'irez pas ainfi,
 Pour la doulce vierge honnoree.
 Il est hui si bonne iournee! 95.
 Vous vous ferez moquer des gens.
 Vestez voz meilleurs garnemens
 Et vous tenez honnestement;
 Se vous le faites autrement
 N'estes pas sage. 100.

ANTHURE.

Biau filz! ie n'en ay nul courage.
 Puis que ton pere trespassa,
 Leesce en mon cuer ne passa
 Ne iour ne heure.

IEHAN.

Dame! femme qui tant demeure 105.
 En ire est de foy homicide,
 Donc c'est grant pechie & grant hide.
 Doulce mere! pour Dieu mercy,
 Alez vous vestir sanz destri
 Et vueillez ce dueil oblier. 110.
 Et puis si irons au moustier
 Oir la messe.

ANTHURE.

Biau doulx filz! grant douleur m'aprefce
 Quant de ton pere me fouuient;
 Non pourquant bien voy qu'il conuient 115.
 Que or endroit ta volente face.
 Or m'atens! Puis que i'ay espace,
 Je m'en vois vestir sanz delay
 De la meilleur robe que i'ay,
 Et de mes bons ioyaux parer. 120.

- l'ay fait. Or me vueil ie mirer
 Pour veoir combien ie sui belle.
 E, trefdoulce vierge pucelle!
 Bien say, s'il pleüist vostre filz
 125. — De ce, dame, est mes cuers touz fis —
 Ie fusse meselle, pourrie.
 Glorieuse vierge Marie!
 Pourray ie ia auoir bonte
 Autant conme i'ay de biaute?
 130. Certes, i'en vueil brief conseil querre.
 Biau filz! alons nous ent bonne erre
 Au mouftier droit.

[IEHAN.]

Mere, alons! de par Dieu ce soit!
 Il me plaist bien.

ANTHURE.

135. Sire cure! a vous m'en vien
 Conseillier comment pourray faire
 Ce que ie vous vueil ci retraire.
 Pour l'amour du doulx roy celestre,
 Dites moy: comment pourrai estre
 140. Autant bonne conme il me semble
 Qu'en mon corps & mon vis ensemble
 A de biaute?

LE CURE.

145. Dame! ie croy pour verite
 Que vous soiez & belle & bonne,
 Mais ie vous di bien: la perfonne
 Qui a en lui tant de fauoir
 Que biaute d'ame veult auoir

E[t] Iefucrist veult enfuir,
 Conuient les biens mondains fuir,
 A ce c'on puist miex a lui plaire,
 Et aspre penitence faire
 Tout fon viuant. 150.

ANTHURE.

Sire! ie vueil d'or en auant
 Cest enseignement retenir
 Et mains m'affeccion tenir
 Es biens mondains c'onques ne fis.
 ADieu, fire! Alons m'en, biau filz,
 En ma maison. 155.

IEHAN.

Mere, alons! il en est faison.
 Grant piece a que venismes ca,
 Et auant que nous foions la,
 Sera tout tart. 160.

ANTHURE.

Biau filz! or va, se Dieu te gart,
 Dire a ma mere sanz detri
 Qu'elle viengne ci, ie l'em pri,
 Vn po efbatre. 165.

IEHAN.

Dame! ie y vois sanz plus debatre.

Ma bellole! ie vous vien querre;
 Venez a ma dame bonne erre
 Vn po parler. 170.

LA MERE ANTHURE.

Filz! ie ne le vueil deueer.
Alons m'en, toute preste fui.

Diex y foit, fille! Ie ne fui
Ceens pieca.

ANTHURE.

175. Sa, ma dame! feez vous ca.
Saez pour quoy mande vous ay?
Ie regarde que ie ne scay
Combien de temps i'ay mais a viure,
Et encore ne fui deliure
180. De faire part a mon enfant;
Si vous pri que, des maintenant,
Vous m'en aidiez a conseillier,
Et ie vous vueil les clefs bailler
De quanque i'ay.

LA MERE ANTHURE.

185. Belle fille! ie te diray:
Demain noz amis manderons,
Et quant touz ensemble ferons,
Adonques ferons nous partie
Pour toy & pour l'enfant. M'amie!
190. Garde tes clefs.

ANTHURE.

Dame! ie vueil que les gardez;
Pour l'enfant ferez & pour moy.
Ie adiousté a vous bien tant de foy,
C'est bien droiture.

LA MERE ANTHURE.

Se Dieu me doint bonne aventure,
 Ia par moy n'apeticeront
 Les biens qui deffoubs ces clefs font,
 Qui vaille maille. 195.

ANTHURE.

Ie m'en atens a vous sanz faille,
 Mere, du tout. 200.

LA MERE ANTHURE.

Anthure! combien qu'il me couft,
 La befongne fera bien faite. —
 Iehann n, biau filz! f'il te haitte,
 A l'ostel me conuoieras
 Et auecques moy demourras 205.
 Toute nuittie.

IEHAN.

Ma bellole! point ne m'ennuie,
 Ie le feray moult volentiers.
 Alons nous ent endementiers
 Que iour auons. 210.

LA MERE ANTHURE.

Anthure! a Dieu te comandons
 Iusqu'a demain.

ANT[H]URE.

Mere! alez au roy fouuerain,
 Qui vous vueille prendre en sa garde.
 Prenez vous bien de mon fil garde, 215.
 Puis que l'auez.

LA MERE ANTHURE.

De vostre filz ne vous doubtez,
Ma fille Anthure!

ANTHURE.

220. Doulce mere Dieu, vierge pure!
Dame! du tout a vous me doing.
Confortez moy a ce befoing,
Car, pour bonte a m'ame acquerre,
Vueil laiffier mon lieu & ma terre
Et poure pour Dieu deuenir.
225. Yci ne me vueil plus tenir;
Trop po me vaudra ma biaute,
Se ie n'ay aucune bonte.
Vierge! foiez moy aiderresse,
S'i[l] vous plaist, & conforterresse
230. Que l'anemi ne me decoyue;
Car, pour ce c'on ne s'appercoyue
De mon fait, tant dis qu'il est nuit,
M'en vois, vierge! en vostre conduit,
Et ou vostre fil me conmant.
235. Poure vueil estre & mandiant
Des oresmais pour paradis
Acquerre. ADieu, biau trefdoulx fis!
Ne scay fe ie vous verray plus.
Li trefdoulx glorieux Iesus
240. Vous soit amis!
-

LA MERE ANTHURE.

Biau doulx filz, fus! trop auons mis
A aler chiez ma fille Anthure.
Alons y tost bonne aleüre!
Il fault que partie se face

Des biens, dont il y a grant maffe,
Filz, pour voz deux.

245.

IEHAN.

Si, y alons donc; mes cest deulx
— Ie metteray — commencera
Ia quant fes biens partir verra,
Qu'elle ne f'en pourra ceffer.
Qui f'en peüst encor passer!
Bien le voufiffe.

250.

LA MERE ANTHURE.

Biau filz! & ie miex ne queïffe.
Or y alons donques fauoir
S'en fes mains le[s] voudra auoir
Encore touz.

255.

IEHAN.

Dame, alons! i'en fui touz ialous;
C'est moult bien dit.

LA MERE ANTHURE.

Or alons! Le doulx Iefucrist
Te doint bon iour, fille! Ou es tu?
Touz sommes ceens embatu.
Filz! si ne la poons trouuer,
Ou en pourrons nous recouurer
Vraie nouuelle?

260.

IEHAN.

Pour la doulce vierge pucelle,
Ou peut estre ma mere alee?
Haro, ie fui en grant penfee
Qu'est deuenue.

265.

LA MERE ANTHURE.

270. Par celle de qui Diex fist nue,
 Biau filz! ie ne fcaÿ que i'en die;
 De ce fui ie moult esbahie
 Que n'est ceens.

LE CURE.

Dieu vous gart de mal, bonnes gens!
 Ou est Anthure?

LA MERE ANTHURE.

275. Se Dieu me doint bonne aventure,
 Sire cure, nous ne fauons.
 Partout feens quise l'auons,
 Mais n'y est pas.

LE CURE.

280. Auez vous garde hault & bas,
 & fus & ius?

IEHAN.

Se m'aïst le doulx roy Iesus,
 Oïl, chier fire!

LE CURE.

Or entendez que ie vueil dire.
 A moy vint m'amie; granment
 285. Si me pria moult doucement
 Que li deïsse en verite
 Comment pourroit auoir bonte
 Autant qu'auoit biaute en cors;
 Et, pour voir, ie respondi lors
 290. Que qui veult les biens souuerains

Auoir, fuir doit les mondains,
 Si que ie me doubt vraiment
 Que alee ne soit pourement
 Viure en aucune estrange terre
 Pour la gloire des cieulx acquerre, 295
 Quant ci n'est mie.

LA MERE ANTHURE.

Ha, Anthure, ma douce amie!
 Pour toy fui en douleur amere
 Qui as ton païs & ta mere
 Laissie & touz tes bons amis 300
 E[t] ton corps a effil a mis,
 Qui pieca ne fu en leefce.
 Lasse, fille! or croist ma tristefce;
 Certes, tu me donnes la mort.
 Lasse, qui me donra confort, 305.
 Quant perdu t'ay?

IEHAN.

Douce mere Dieu, que feray?
 Ie ne congnoi onques mon pere;
 Or fui ieune orfelin de mere!
 Las, chetifs las. 310.

LE CURE.

C'est mal fait, par saint Nicolas,
 De vous ainfi desconforter.
 En Dieu vous devez conforter
 Et prier pour lui de cuer fin,
 Que Dieu li doint gloire en la fin 315
 Et fa ius grace.

LA MERE ANTHURE.

Lasse, ie ne scay que ie face,
 Quant perdu ay ma fille Anthure,

320. Et si me fault auoir la cure
De vous, biau filz, des orefmais.
Lasse, n'aray ioie iamais
En mon viuant.

IEHAN.

325. Helas, mere! li medifant
Diront, par leur male goulee,
Que vous vous en ferez alee
Par mauuaistie.

LE CURE.

330. Filz! souffrez vous, en amiftie,
De ce dire, ie vous em proy!
Se voulez venir avec moy
— Ne mais qu'il plaife a vostre dame —
Ie vous feray estre, par m'ame,
Enfant de la chappelle au roy,
Dont vous pourrez en grant arroy
Encor venir.

LA MERE ANTHURE.

335. Sire! ne le vueil detenir;
Prenez le donc, il me plaist bien.
Moult lie seray se a grant bien
Le voy monter.

LE CURE.

340. Dame! il n'en conuient point doubter
Qu'a grant estat d'onneur ne viengne,
Mais qu'a court fagement se tiengne
Et humble soit.

LA MERE ANTHURE.

Sire Diex grace lui ottroit,
 Par fon plaisir, & vous autel!
 Je m'en reuois a mon hostel,
 ADieu vous di. 345.

LE CURE.

ADieu, dame! ie vous affi
 Que tout maintenant le menray
 Au roy & li presenteray.
 Sa, biau filz, tien moy par la main! 350

Sire! le doulx roy fouuerain
 Vous ottroit la gloire haultaine!
 Sire! cest enfant vous amaine
 Pour estre de vostre chappelle.
 Il a voiz gracieuse & bele 355.
 & scet chanter respons & traiz
 Et f'est de bonnes gens estrais;
 Et fachez puis vn petitet:
 Sa mere, qui prude femme est,
 Est vers Dieu de si bon courage 360.
 Qu'elle a laissie son heritage,
 Ses meubles & touz ses amis
 Et f'en va aual le pais
 Pour Dieu poure estre.

LE ROY.

Par le feignour qui me fist naistre,
 Cure! vous auez moult bien fait. 365.
 Il est biaux enfes, bien me plait.
 Alez si le faites mengier,

v. 365. feign^{er}. (Jfr. v. 805.)

370. Et puis si li ferez taillier
 Robe neuue de ma liuree;
 Je vueil qu'elle li soit liuree
 Yfnel le pas.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Monfeignour! Il n'y fauldra pas
 Que toft ne l'ait.

LE CURE.

375. Monfeignour! fil ne vous eft lait,
 Pour Dieu, qu'il fuiue encor l'efcole,
 Car il eft de fi bonne cole
 Qu'il apprendra tant c'on vouldra,
 Et c'est par quoy miex il vaulra
 380. Toute sa vie.

LE ROY.

Cure! ie ne vous defdy mie
 Et ie le vueil.

LA ROYNE.

Monfeignour! comme il a doulz oeil
 Et gracieux maintien en foy!
 385. Il fait bien a amer, par foy,
 Monfeignour chier.

LE ROY.

Alez le, vous deux, conuoier
 Et faites tout ce que i'ay dit.
 Puis le menez sanz contredit
 390. A maistre Iofce l'alemant

Et li dites que ie li mant
Que bien l'apprenge.

[LE] ·ij· CHEUALIER.

Sirel f'en grace Dieu me tiengne,
De ma part volentiers yray.
Or nous auançons sanz delay, 395.
Ie vous em pri.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Alons sanz plus faire detri.

Mon chier feignour! nos reuenons;
Vostre vouloir du tout auons
Mis a effect. 400

LE ROY.

Biaux feignours! vous auez bien fet.
Ceez vous cy.

ANTHURE.

Doulx Dieux, aiez de moy mercy!
Ie vous rens graces & loenges,
Quant ie fuis ci feulle & estranges. 405.
Tant ay ale mont & vatee
Que ma char est toute hallee;
Mais de sa laideur ne me chault,
Car biaute sanz bonte poy vault.
Doulx Dieux! en vous font mi desir; 410.
Donnez moy, par vostre plaisir
— Et vous, douce vierge Marie,
Qui d'ange estes feigneurie! —
Que combien dame c'on me voie,

415. Jamais, en quel lieu que ie soie,
 Ne me congnoisse homme ne famme.
 Et si vous pri, tresdoulce dame,
 Que m'ame face pure & monde,
 Car pour ce ay ie guerpy le monde
 420. Et pour plus de vous approuchier,
 Dame, ou porche de ce moustier
 Voulray faire ma demouree
 Et vous seruir, vierge honnoree!
 Or vous pri: de moy vous souuiengne,
 425 Et priez vostre fil qu'il tiengne
 Le mien en grace.

 IEHAN.

- Ma chiere dame, Dieu vous face
 Honneur & vous croisse bonte!
 On m'a dit qu'avez volente
 430. De parler a moy. Que vous plaift?
 Vez me cy prest, dame, sanz plait
 A voz grez faire.

LA FILLE AU ROY.

- Iehan, mon ami debonnaire!
 C'est voirs, ie vueil a vous parler.
 435. Mon cuer ne vous puis plus celer — —
 Je vous ay ame vraiment
 Plus que nul homme longuement,
 Que ie fache, au iour d'ui en vie.
 Se de m'amour vous prent enuie,
 440. Vous la puez maintenant prendre.
 Amis! vueilliez voz braz estendre,
 Si m'accollez!

IEHAN.

Ha, dame, est voz cuers affolez?
 Pour Dieu merci, i'amaïs n'auïengne
 Que de tel chose vous souuiengne! 445.
 Ia, se Dieu plaist, ne m'auenra.
 Vostre bon pere norri m'a
 D'enfance iusqu'a or endroit;
 Certes, chiere dame, a bon droit
 Me feroit mourir laidement, 450.
 Se ie vouloie nullement
 Estre, moy vers lui, tant fausse
 Que ie eüsse a tel fait pense
 Ne ne pensoie.

LA FILLE AU ROY.

Meschant prestre, ie t'essaioie! 455.
 Cuides tu que tant m'auillasse
 Que ie mon corps t'abandonnasse?
 Fol maïoftru!

IEHAN.

Mercy, pour le doulx roy Iesu!
 Ma dame, ie n'y pense mie, 460.
 Ne prestre ne doit pas amie
 Mondaine auoir.

LA FILLE AU ROY.

Fol prestre, non arez vous voir!
 Alez dire vostre fautier;
 Plus ore a vous parler ne quier 465.
 De ce que ie tendoie a dire.

Grant despit m'a fait & grant ire,
 Mais, par ma foy, s'il vient a taille,
 Je li renderay bien sanz faille
 470. Ce refus ci.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Ma chiere dame! ie vieng ci
 Esbatre, moy avecques vous;
 Vous plaira il bien, fin cuer doux?
 Dites le moy.

LA FILLE AU ROY.

Il me doit bien plaire, par foy,
 Et si fait il, biau fire chier!
 Car fachiez, ie vous ay plus chier
 Que nul homme qui soit en vie.
 Amour me fait auoir enuie
 480. De vous amer si qu'excuser
 Ne me say mais ne refuser
 Vers vous, biau fire.

LE PREMIER CHEUALIER.

Je vous doy bien grans merciz dire;
 Dame! si fas ie de ce don,
 485. Quant vous mettez en mon bandon.
 Or vous pri, pour moy plus ayfier,
 Que me donnez, dame, vn baïser
 De vostre bouche.

LA FILLE AU ROY.

Amis, prenez le sanz reprouche!
 490. A vo plaïfir.

LE PREMIER CHEUALIER.

Or ay ie ce que ie defir.
 Doulce amie, a Dieu! ie m'en vois.
 Ie reuendray vne autre fois
 Plus a loisir.

LA FILLE AU ROY.

Amis! quant vous plaira venir, 495.
 Vous ne serez pas deceüz,
 Mais a grant ioie receüz
 Dedans cest estre.

IEHAN.

Vierge, mere au doulx roy celestre!
 Bien vous doy de cuer mercier 500.
 Et loer, dame, et gracier,
 Quant m'auez, par vostre bonte,
 De la temptation iette
 Qui m'a este faite en present.
 Dame! ma chaste vous present 505
 Et la conmans en vostre garde;
 Or en foiez, f'il vous plaist, garde,
 Trefdoulce dame.

LA ROYNE.

Belle fille, Dieu te gart l'ame!
 N'es tu pas aprestee? Qu'est ce? 510.
 Temps est que nous aillons a messe.
 Fai si y vien.

LA FILLE AU ROY.

Ma dame! ie ne puis pas bien,
 Ie me sens vn po dehetie.

515. Pour Dieu, ne vous desplaife mie
Se ie n'y vois.

LA ROYNE.

- E, gar, com muee as la vois!
Di moy, qu'as tu? Il m'est auis,
A la samblance de ton vis,
520. A ton estat, a ta maniere
Et a la couleur de ta chiere,
Que tu es grosse?

LA FILLE AU ROY.

Non fui, ma dame, par saint Iofce!
N'y pensez point.

LA ROYNE.

525. Certes, tu es en mauuais point.
Dy que tu as, sanz demouree!
Tu es par my le corps enflee.
Conme vn lepreux.

LA FILLE.

530. Mere! le celer n'y est pieuz.
Par foy, bien vouldroie morir;
Ie ne gar l'eure que iefir
Doie d'enfant.

LA ROYNE.

- Lasse, le cuer de dueil me sent.
E, belle fille, qu'as tu fait?
Trop vilainement as messait.
535. Qui est celui — ne le me nye! --
Qui t'a fait si grant vilenie?
Ie le faray.

LA FILLE.

Mere! le voir vous compteray,
 Combien qu'il me tourt a ahan;
 C'a fait vostre prestre Iehan,
 Par verite. 540.

LA ROYNE.

Iehan? Pour sainte trinite,
 Je le cuiday au plus preudomme
 C'on sceüft entre ci & Romme! 545.
 Certes, or va pis la besongne,
 Mais, par la dame de Boulongne,
 Iamais bien aise ne feray
 Tant qu'a ton pere dit l'aray
 Tout maintenant. 550.

LE ROY.

Qu'est ce la? Vous venez plourant,
 Dame! qu'auez?

LA ROYNE.

Mon chier feignour! vous ne fauez,
 Grant honte nous est aduenue;
 Nostre fille est si deceüe 555.
 Que d'omme a eü congnoissance,
 Et si est si grant la meschance
 Qu'elle est encainte.

LE ROY.

Pour nient n'a pas la face tainte,
 Dame, si a dure nouuelle. 560.

v. 541. Sa.
 v. 555. ci

v. 544. ²preudomme

Par la douce vierge pucelle,
 Se ie scay qui tant m'a meffait,
 Onques n'acheta si chier fait
 Conme cestui.

LA ROYNE.

565. Mon chier feignour! c'a fait celui,
 Iehan, que vous si chier amez
 Que vous & moy, & diffamez
 Si laidement.

LE ROY.

570. Je m'en vengeray bien briement,
 Par Dieu, qui fist & ciel & terre.
 Seignours! alez me Iehan querre;
 Dites, ie vueil a lui parler,
 Mais ne l'en laissiez point aler
 D'entre voz mains.

[LE] .ij. CHEUALIER.

575. Mon chier feignour, foiez certains;
 Non ferons nous.
-

[LE] PREMIER CHEUALIER.

580. Vez le la. Iehan, leuez vous!
 Venez tantost a mon feignour,
 Il a de vous befoing greignour
 Qu'il n'ot pieca.

IEHAN.

Voulentiers, biaux feignours, or ca!
 Alons m'en le plus court chemin.

Sire Dieu, qui fist d'iaue vin,
 Vous foit amis.

LE ROY.

Comment Iehan, comment? l'ay mis 585.
 Touziours peine a vous henneur faire,
 Et vous m'avez fait tel contraire
 Que ma fille auez violee
 Com se elle fust garce auolee!
 Est ce bien fait? 590

IEHAN.

Mercy, monseignour! Tel meffait,
 Se Dieu plaift, onques ne pensay.
 Dieu le fctet c'onques n'adefay
 Femme en tele euure.

LA ROYNE.

Vous mentez! Le fait se defcueueure, 595
 Car elle est preste d'acouchier.
 Comment l'osastes approuchier?
 Dites, faux prestre!

LE ROY.

Or toft, feignours! alez le mettre
 Ou desert pour mengier aus bestes; 600.
 Puis qu'il est homs si deshonneurstes,
 Morir y doit.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Sire! nous ferons bon esloit
 Vostre conmant.

[LE] .ij^e CHEUALIER.

605. Sa, maistre! fa, paffez auant!
 Morir vous conuient a martire,
 Puis qu'il plaift au roy, nostre fire;
 Toft leuez fus.

IEHAN.

610. E, trefdoulx glorieux Iefus!
 Soiez hui a m'ame confort,
 Si voir com vous fauez qu'a tort
 Sui comdampnez.
-

[LE] PREMIER CHEUALIER.

615. Paffez, Iehan! — La vous tenez,
 Car, voir, c'est le lieu & le tiltre
 Dont iamais vous ne puez yftre
 Iour de vostre aage.

[LE] .ij^e CHEUALIER.

620. Mon ami doulx, pren bon courage!
 Puis que tu te vois a ta fin,
 Prie de cuer deuot & fin
 Dieu pour ton ame.

IEHAN.

625. ADieu, mes. doulx amis. — E, dame,
 Qui portastes le roy des roys,
 Qui pour nous vouldt morir en croys,
 Oiez, f'il vous plaift, ma priere.
 Dame de pitie bouteilliere,
 A vous me complain & lamente
 Comme celui qui se demente.

v. 623. vouldz. (Jfr. v. 1329. plaiz i st. f. plaift.)

De ce qu'a tort fui ci iugiez
 Deffendez moy d'estre mengiez
 Des bestes qui hantent par cy, 630.
 Et encore vous pri mercy,
 Glorieuse vierge pucelle,
 Que ia ne puiſt enfanter celle
 Par qui ie fui cy endroit mis,
 Iuſqu'a tant qu'a touz ſes amis 635.
 Ait dit le voir, comment a tort
 Ie fui par lui iugiez a mort
 & ſanz raifon.

NOSTRE DAME.

Mi ange! il eſt temps & faiſon
 Que ie mon ſergent reconforte, 640.
 Auant que plus ſe deſconforte
 Ou deſert ſauuage & hideux.
 Conuoiez moy entre vous deux
 La en chantant.

GABRIEL.

Dame! voulentiers bien & tant 645.
 Con nous pourrons

MICHIEL.

Gabriel! voirement ferons.
 Or auant! mettons nous a voie
 Et chantons ſi hault c'on nous oie,
 Car nous y ſommes bien tenuz. 650.

RONDEL.

Doulce vierge, qui concetiz
 Le roy du ciel & de la terre!
 Tu l'anemi ſi decetiz,
 Doulce vierge qui concetiz,

655. Qu'a grace est homme recetiz
 Qui de bon cuer le veult requerre.
 Doulce vierge, qui conceitiz
 Le roy du ciel & de la terre.

NOSTRE DAME.

- Iehan, amis! ne pleure plus,
 660. Mais aies cuer plain de leesce.
 Je fui des anges la deesce,
 Qui ci te vieng reconforter
 Et ton cuer de grace enorter.
 Pour ce que tu m'as bien ferui
 665. Vueil ie que te soit defferui,
 Car ce que m'as requis auras
 Et briefment t'en apperceuras
 En tel chose que ne vueil dire;
 Et faches que celle a martire
 670. Qui te fist yci amener
 Trauaillera sanz enfanter,
 Jusqu'a tant que sauoir ait fait
 Que tu n'as coulpes ou meffait
 Pour quoy tu es cy endroit mis.
 675. Ralons nous ent, mes doulx amis!
 Iehan, a Dieu.

GABRIEL.

- Trefdoulce vierge! de cuer pieu
 Vostre vouloir ferons, c'est droiz,
 Et pardirons a haulte voiz
 680. Nostre rondel

MICHIEL.

Gabriel, amis! ce m'est bel.
 Chantons nous deux ensemble, or fus!

RONDEL.

Qu'a grace est homme recetiz
 Qui de bon cuer vous veult requerre.
 Doulce vierge qui conceüz
 Le roy du ciel & de la terre.

685.

IEHAN.

E, douce vierge, qui la guerre
 D'entre Dieu & homme apaifas,
 Dame! bien voi que ne m'as pas
 Oblie, dont ie te graci,
 Quant a moy es venue ci
 Pour moy plus affermer en grace.
 Certes, c'est bien droit que ie face
 Loenges de ta grant bonte,
 Et si feray ie en verite.
 Combien que ie n'en soie digne,
 Toutefuioies, vierge benigne,
 I'ay en mon cuer vn ferme espoir
 Qu'en gre prendrez, si com i'esperoie,
 Les loenges que ie diray
 De vous, dont vn liure feray;
 C'est mes affenz.

690.

695.

700

LE DYABLE.

Tu n'aras ia tant de bon fens,
 Ne te ventes mie si tost;
 Que tu en efcrides .i. mot,
 Meschant, icy peuz enragier.
 Des bestes te feray mengier,
 Puis que tu n'as de moy que faire
 Et que tu fais tout mon contraire.
 Voy la ton enque! voiz efcriz!
 Fort fera se tu fais efcriz,
 Quant enque n'as.

705.

710.

IEHAN.

Ha, ennemi Dieu, fathenas!
 Ie te coniur de Dieu le pere,
 715. De Dieu le filz et de sa mere,
 Et de toute la trinite,
 Que tu, beste d'iniquite,
 De ci t'en voyfes.

LE DYABLE.

Pour nient en Marie t'enuoifes,
 720. Car se ie maintenant m'en vois,
 Si reuendray ie vne autre foiz
 Toy honte faire.

IEHAN.

E, royal vierge debonnaire,
 Dame, plaine d'umilite!
 725. Ce fathan mon enque a tumbe;
 Or n'ay ie de quoy puisse escripre
 Ce que de vous vouloie dire,
 Dont forment me puis esmaier.
 Certes, ie me vueil essaier
 730. Se pourray faire a ma faliue
 Lettre qui soit point ententive
 Ne qui puist ci dessus durer. —
 E, dame! vous doy ie aouer,
 Car de grace estes le trefor;
 735. Par vous deuient ma lettre d'or!
 Iamais, certes, ne fineray,
 Tant que de voz bontez aray
 Empli ce liure.

LA FILLE AU ROY.

Dieux! me verray ie ia deliure
 De l'angoisse dont fui attainte
 De quelle heure fu ie ore enfainte,
 Lasse dolente. 740

LA ROYNE.

Fille! ie ne fay, mais m'entente
 Est que le cuer as enthechie
 Contre Dieu d'aucun grant pechie, 745.
 Dont tu n'es pas bien repentans,
 Pour quoy il te bat si long temps;
 Car il a ia vn ans, ou pres,
 Que touziours as este & es
 En ce point ci. 750.

LA FILLE AU ROY.

Lasse, doux Dieu! lasse, mercy!
 Je fay bien que c'est a bon droit
 Ce que ie fueffre ci endroit.
 Mere, vueillez me conseillier!
 Certes, a tort fis effilier 755.
 Iehan, quant fu mis ou desert,
 Car ie vous dy tout en appert
 Qu'il n'a coupes en mon meffait.
 C'est pour quoy — ce croy — Dieu m'a fait
 Ainfi longuement tourmenter. 760.
 Donc ie tieng, mere, sanz doubter,
 S'aucune rien n'ay de son corps,
 Ia n'ystray de ce tourment hors.
 Pour Dieu, mere, enuoiez bonne erre
 Ou desert le pseudomme querre, 765.
 Car peut estre qu'encore vit
 Ou de sa vesture vn petit
 Ou de ses os.

LA ROYNE.

Belle fille! entens mon propos.
 770. Je le vois ton pere noncier
 Pour plus briement y enuoyer.

Mon chier feignour, pour Dieu mercy!
 Je vien pour vostre fille cy,
 Que ou desert enuoiez fauoir
 775. S'on pourra de Iehan auoir
 Ou fa vesteüre ou fes os,
 Car elle dit qu'a tort son los
 Li toli & que pas ne fist
 Le meffait qu'elle fus li mist
 780. — Pour ce fueffre elle ce meschief —
 Et que ia n'en venra a chief
 Se on n'y enuoye.

LE ROY.

Seignours! mettez vous donc a voie,
 Alez ou desert sanz delay.
 785. Se Iehan vit, amenez lay;
 Se non, se la robe est trouuee,
 Apportez la sanz demouree,
 Je vous en pri.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Sire! nous ferons sanz detri
 790. Vostre conmant.

LA ROYNE.

Mes amis! a Dieu vous conmant,
 Auancier vous.

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Chiere dame! si ferons nous,
N'en doubtez point.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Dieux nous a yci bien a point 795.
Amenez; ie voy Iehan la!
Certes, Dieu de mort garde l'a,
Selon m'entente.

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Alons a li sanz plus d'atente,
Biau compains, si le saluons; 800.
Il pert bien qu'il est saint preudons,
Quant encor vit.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Sire! le trefdoulx Iefucrist
Vous doit f'amour.

IEHAN.

Bien puiffiez vous venir, feignour! 805.
Que querez vous?

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Nous vous querons, biau fire doulz!
Le roy si vous enuoie querre;
Pour Dieu, venez a li bonne erre,
Car puis que vous venistes ca, 810.
Angoisse amere ne laissa
Sa fille — ce fachiez pour voir —
N'elle ne peut enfant auoir,
& iour & nuit a des trauaille[s];

815. Mais elle dit qu'auoir, sanz faille,
Ne peut de ses maulx aleiance,
S'elle ne l'a par l'abondance
De vostre grace.

IEHAN.

820. Seignours! sanz plus terme n'espace,
Puis que le roy fi vous enuoye,
Mettons nous, f*i*[l] vous plaist, a voie
D'aler a li.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

825. Sire! c'est moult bien dit qu'ainfi.
Auffi fait il belle iournee!
Alons m'en, puis qu'il vous agree,
O[u] nom de Dieu.

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Sire! moult approuchons du lieu
Ou eft le roy.

LE ROY.

830. Je voy venir en poure arroy
Vn homme que Dieux a moult chier,
Contre lui vois sanz cheuauchier;
Iehan, amis, bien veigniez vous!
Mercy vous pri a miz genouz
Que mon meffait me pardonnez
835. Et qu'aucune fante donnez
A mon enfant.

IEHAN.

Monfeignour! trop me faites grant
Honte & grant blasme, par foy,

Quant a genoulz ci deuant moy
 Vous mettez. Pour Dieu, leuez fus 840.
 Et me menez sanz targier plus
 A vostre fille.

LE ROY.

C'est bien fait, sire. Pour saint Gile,
 Soiez vers li misericors,
 Car, certes, c'est vn poure corps, 845.
 Qui moult a souffert en cest an.
 Fille, ou es tu? Vez ci Iehan
 Que tu demandes.

LA FILLE AU ROY.

Ha, Iehan! f'il te plaist, conmandes
 Que ie muire de mort vilaine, 850.
 C'est droiz, car ie fu trop vilaine,
 Quant te mis fus, par mon pechie,
 Que tu eus avec moy couchie.
 Certes, ie menti fausement,
 Dont ie vous pri, sire, humblement 855.
 Que a merci vous me recueillez
 Et que prier pour moy vueilliez
 Dieu qu'il me gret de cest tourment,
 Ou i'ay este si longuement
 Sanz alleiance. 860.

IEHAN.

M'amie! Dieu, par sa puissance,
 Le vous pardoint, & ie si fas.
 Rentrez leens ifnel le pas,
 Et ie pour vous Dieu prieray. —
 Doux Dieu! ie vous pri de cuer vray 865.
 Qu'en pitie ceste damoiselle

v. 852. fús eller firs. (Jfr. v. 1298.)

870. Veez — & vous, vierge pucelle! —
 Et que briement soit deliuree
 Du tourment ou elle est liuree
 Par son meffait.

LA ROYNE.

875. Fille! or t'a bien Dieu grace fait,
 De ce puet estre ton cuer fis.
 Veci que tu as vn biau filz!
 Doulz enfes! bien soiez tu nez,
 Et en l'amour Dieu destinez
 Soit tes courages.

L'ENFANT A LA FILLE.

880. Iehan! comme li Dieu meffages,
 Te demant a auoir baptesme
 Et la sainte huile & le saint crefme
 Qui y doit estre.

IEHAN.

885. Enfes! ou nom du roy celestre
 L'aras, ains que parte de cy;
 Mais ie te coniure autreffy
 De Iesucrist & de sa mere
 Que tu t'en voises a ton pere
 Qui t'engendra.

L'ENFANT.

Sire! plus parler n'en fauldra,
 Vez le ci, veez.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

890. De moy ne ferez ia veez,
 Il dit voir certes.

LE ROY.

Vez ci bien miracles appertes,
 Iehan; que Dieu fait ci pour vous.
 Crestiennez toft, sire doulx,
 Cest enfancon.

IEHAN.

Sire, volentiers! c'est raifon. 895.
 Piece a que i'en fcaÿ bien la guife. —
 Biaux doulx enfes, ie te baptife
 Ou nom de Dieu le pere & Crist
 Le filz & le saint Esperit;
 C'est la benoite trinite, 900.
 Trois perfonnes en l'unite
 De fubftance.

LE ROY.

Dieu lui ottroit en bien croiffance!
 Or toft, biaux feignours, pour amour,
 Alez le veftir fanz demour 905.
 Feticement.

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Sire! nous ferons liement
 Vostre plaifir.

LE ROY.

Et vous, alez hui mais iefir
 Et repofer, car ie le vueil, 910.
 Iehan, & demain l'appareil
 Sera fait — ne vous en doubtiez —
 Que ferez euefque sacrez
 De ceste ville.

IEHAN.

915. Mon chier seignour! plus de cent mille
 Merciz vous en dy, c'est raïson
 Ie m'en vois donc en ma maison
 Jusqu'a demain.

GABRIEL.

920. Anthure! le roy fouuerain
 Veult que voïses en ton païs
 Dont es nee, & ne t'esbahis,
 Car ia ne feras tant veüe
 Que tu foiez recogneüe
 D'omme ne femme.

ANTHURE.

925. Doulx Dieu! a vous conmans ie m'ame.
 Mon cuer de ioie moult s'enuoïse,
 Quant il vous plaïst que ie reuoïse
 Au lieu dont me feïstes naïstre.
 Pour ce me vueil au chemin mettre;
 930. Dame des cieulx, conduïfiez moy!
 Grant ioie me feroiz, par foy,
 S'entre ma gent me voi venue
 Et point ne fui recogneüe,
 Et que ie puisse en pourete
 935. Viure entre eulx, c'est ma volente;
 Autrement feray malbaillie —
 E, Dieux, com ie fui traueillie!
 Pieca n'erray tant com i'ay hui,
 Mais ne m'en chault, puis que ie fui
 940. En la ville ou ie venir doy.
 Il m'est bien auis que ie voy
 Celle qui IX mois me porta

Ceent, a celle porte la!
 Ie me vueil traire vers fon lieu.

E, dame, f'il vous plaift, pour Dieu, 945.
 Prestez me hui mais lieu pour iefir!
 Que Dieu voftre plus grant defir
 Vous enterine.

LA MERE ANTHURE.

E, lasse! ie ne fui pas digne,
 M'amie! il ne peut auenir. 950.
 De plourer ne me puis tenir,
 Quant ie voy nulle poure femme,
 Pour l'amour d'une ieune dame,
 Moie fille, qui f'en ala
 Hors de ce païs, XX ans a, 955.
 Mettre pour Dieu fon corps a gajt.
 Lasse, f'en ce païs hantast,
 Grant ioie au cuer peüft auoir,
 Car euefque fera, pour voir,
 Vn fil qu'elle a, demain sacrez. 960.
 E, ma douce amie, & qu'avez?
 Ie croy que n'estes pas bien saine;
 Trop avez endure de paine.
 Passe auant! Passe maalat!
 Va si me fay vn lit tantost 965.
 Pour ceste femme.

LA CHAMBERIERE

Pour ceste ci? Ie vois, ma dame.
 Sa, femme, fa!

LA MERE ANTHURE.

Alez, douce amie, alez la!
 Soiez tout aise. 970.

LA CHAMBERIERE.

Femme! comment qu'il ne vous plaife,
 Ce lit ne quier mais hui touchier.
 Se ainfi vous voulez couchier,
 Sy y couchiez.

ANTHURE.

975. M'amie, pour Dieu, n'i touchiez!
 Il est moult bien.

LA CHAMBERIERE.

Couchiez vous, que vous n'arez rien
 Mais hui, que ie fache, par foy,
 Au mains qu'il viengne de par moy
 980. Vin ne viande.

ANTHURE.

M'amie! ie point n'en demande,
 Lay moy. Vas a la garde Dieu!
 Ie ne fu pieca en [nul] lieu
 Miex hebergie.

LA MERE ANTHURE.

985. Est ia celle femme couchie?
 Di me voir, dy.

LA CHAMBERIERE.

Oïl, dame! pour Dieu mercy,
 Elle est trop aïse.

LA MERE ANTHURE.

Conne tu es garce mauuaïse!
 990. G'i vois; bien voy qu'il ne t'en chaut.

E, laffe! M'amie, il vous fault
 Leuer, ne ierrez pas ainfi.
 Celle qui vous a laiffie cy
 Enuoit Diex honte.

ANTHURE.

Pour Dieu, dame! n'en tenez compte, 995.
 Le vous en proy.

LA MERE ANTHURE.

Vous vous leuerez, par ma foy,
 Car ce lit autrement feray;
 Et puis fi vous recoucheray
 A mon vouloir. 1000.

ANTHURE.

E, dame! il ne vous peut chaloir,
 Laiffiez en paiz.

LA MERE ANTHURE.

Le ne vous lairoie iamais
 Ainfi, combien que le vueilliez.
 Faites toft fi vous despoulliez. 1005
 Le lit eft preft pour vous couchier,
 M'amie! ie vous vueil aidier,
 Car de trauail vous voy moult laffe;
 Couchiez vous ci, en cefte place,
 Et puis bien couuerte ferez. 1010
 Or dites fe vous mengerez
 De rien qui foit, m'amie chiere?
 Vous en arez a bonne chiere,
 Soit char ou poiffon ou volaille;
 Vous ne fauldrez a riens, fanz faille, 1015
 Dont arez fain.

ANTHURE.

Dame, le doux roy fouuerain
 Vous rende cefte courtoisie!

1020. Ie fui en si grant maladie
 Et de trauail si forment lasse
 Qu'il n'est riens de quoy ie meniaffe;
 1025. Ains doubt — sanz me sanz agreuer —
 Que demain ne puisse leuer.
 Si vous requier, dame, pour Dieu,
 Que par vous ie soie en tel lieu
 Que l'euesque puisse veoir;
 Ie croy miex en vauldray, pour voir,
 Se ie le voy.

LA MERE ANTHURE.

1030. Doulce fuer! foy que ie vous doy,
 Bien le verrez, n'en doubtez ia;
 Car demain ceens dignera
 Pour l'amour ma fille, sa mere,
 Qui souuent me fait mere amere,
 Quant de nous s'est ainsi perdue.
 1035. Lasse! puis qu'elle n'est venue,
 Ie croy qu'elle est morte d'annuy.
 ADieu! reposez vous maishuy,
 M'amie chiere.

MICHIEL.

1040. Anthure! tu fais moult grant chiere
 Et grant leesce en ton cuer a
 De ce que ton filz si fera
 Demain comme euesque sacrez;
 Mais il fera si ahontez
 Briement, & si li auendra
 1045. Que s'eueschie du tout perdra,
 Mais n'en foies a desconfort

Que pour ce que ce yert fait a tort.
 De ce fait le vengera Diex;
 Demain le verras a tex yex
 Et parleras a li, pour voir. 1050
 Requier lui vn petit manoir
 Ou recluse foies ta vie;
 Et faches, tu n'y faudras mie.
 ADieu te dy.

ANTHURE.

Diex, com i'ay le cuer esbahy 1055
 De ce qu'ay oÿ en dormant!
 Mere Dieu, a vous me conmant;
 Deffendez moy de l'ennemy
 Qu'il n'ait pouoir iamais fur my,
 Dame, nul iour. 1060

[LE] 11^e CHEUALIER.

Monfeignour! trop faifons feiour,
 Au sacre de Iehan alons.
 C'est droiz, car il est vn fains homs,
 Si com me fembre.

LE ROY.

C'est voirs, alons nous 11^e ensemble, 1065.
 La royne auffi y venra
 Et ma fille, qui li tenra
 La compaignie.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Sa bellole, si n'y est mie
 Ore a aler. 1070.

LE ROY.

Il le vous fauldra apporter
Iufqu'a l'eglise.

[LE] .ij^e CHEUALIER.

Sire! nous ferons sanz faintife
Ceftui office.

IEHAN L'EUESQUE.

1075. Mon chier feignour! Dieu vous meriffe
La grant honneur que m'auez fait;
Par vous, sire, euefque fui fait
De ce païs.

LE ROY.

1080. 'T'en ay grant ioye, doulx amis!
Et fachiez, fil chiet miex a point,
Le m'en vois, mais n'en doubtez point,
Que vous l'arez.

IEHAN.

Sire, les biens que me ferez,
Dieu les vous rende!

LE PREMIER CHEUALIER.

1085. Monfeignour! on dit c'on amende
De preudomme feruir, c'est voir;
Bien le pouons appercevoir
Par ce roy ci.

[LE] .ij^e CHEUALIER.

1090. Voire! par la feue mercy,
Sire, il vous a fait grant bonte,

Quant mis vous a en dignite
Qui est si grande.

LA MERE ANTHURE.

Biau filz! trop forment vous demande
Vne femme qu'a maison ay,
Que pour Dieu herfoir herbergay; 1095.
Si vous requier pour Dieu & pri
Qu'il vous plaife a venir a li
Vn po parler.

IEHAN.

Ie ne le vous vueil refuser,
Ma dame, qu'il n'est pas raison; 1100
Alons m'en a vostre maison
Appertement, que ie la voie.

Doulce amie, Dieu vous doint ioie!
Que voulez dire?

ANTHURE.

E, pour l'amour de Dieu, chier fire!
Vous requier vn petit menage 1105.
Ou mise foie en reclufage,
Et ie vous ay, fire, en couuant
Que touz les iours de mon viuant
Dieu prieray de bon vouloir 1110.
Que celle encor vous doint veoir
Qui vous porta.

IEHAN.

Certes, elle est morte pieca!
Ce croy, m'amie.

ANTHURE.

1115. Non est, sire, n'en doubtez mie.
 Faites ce que ie vous requier,
 Et se dedans vn an antier
 Ne la veez, biau tresdoulx sire,
 Mon corps offre a mettre a martire;
 1120. Car il n'a gueres qu'en vn lit
 Couchay avec elle, ou me dit
 Que dedans .i. an feroit cy
 Sire! en confesse le vous dy
 Pour veritable.

IEHAN.

1125. Femme! ie ne scay se c'est fable,
 Mais ie feray tout ton vouloir.
 Que Dieu la me doint reueoir!
 Delez l'eglise a vn hostel,
 Pour reclufage bon & bel;
 1130. Maintenant mener t'y feray. —
 Or toft, ma dame, sanz delay,
 Ceste femme plus ne tenez
 Ceens, mais tantost la menez
 En ce reclufage qui est
 1135. Lez la grant eglise tout prest,
 Car ie le vueil.

LA MERE ANTHURE.

- Sire! ie feray vostre vueil. —
 M'amie, or fus! si en irons;
 Ou reclufage vous menrons
 1140. Treftout en l'eure.

ANTHURE.

Alons, dame! Que Dieu fequeure
 Vous au befoing.

IEHAN.

Femmel cest ostel ci te doing
 Pour demourer a ton plaifir.
 Que Dieu celle que tant desir 1145.
 Me doint encor viue veoir!
 Dame, vueillez la pourueoir
 De chamberiere.

LA MERE ANTHURE.

Voulientiers, fire, a lie chiere. —
 Maalot! ie te pri que la serues 1150.
 Si bien que tu m'amour defferues
 & la mon filz.

LA CHAMBERIERE.

Damel de ce foit vo cuer fiz
 Que, pour la vostre amour auoir,
 l'en feray si bien mon deuoir 1155.
 Com ie pourray.

LE DYABLE.

Haro! Haro! Grant despit ay
 De ce larron Iehan, sanz doubte,
 Qui si enfus de lui me boute
 Que ie ne fay tant a lui tendre 1160.
 Que en aucun mal le puisse prendre.
 Ie ne scay par quel art ie truiffe
 Comment annuy faire li puisse
 Ne le pourray ie a mechief mettre. —
 Oïll car ie pense vne lettre 1165.
 A faire, plaine de defroy,
 La quelle mesdira du roy
 Par moz oultrageux & vilains
 Et si faite com fe des mains

1170. De ce papelart fust escripte.
 Elle vault faite, elle vault dite!
 Ainfi fera il attrappez
 Et ou pechie dire happez,
 Dont il pourra estre en enfer
 1175. Prefentez au roy Lucifer.
 Ie la vois faire yfnel le pas.
-

- C'est fait. Ie croy que ie n'ay pas
 Trop demoure; vez la ci male!
 Ietter la vois en my la fale
 1180. Du roy a la fin c'on la voie,
 Et puis si m'en iray ma voie
 Oultre passant.
-

LE ROY.

Ie voy vne lettre gifant
 La, d'ou vient elle?

[Le] Premier CHEUALIER.

1185. Sire! par la vierge pucelle,
 Ie ne scay, mais d'esrange feel
 Est feellee bien & bel;
 Regardez, fire!

LE ROY.

- Par saint Eloy, ie la vueil lire;
 1190. Ie faray qu'il ara dedans.
 Seignours, congnoissiez vous seens
 Qui escript ceste note cy?
 Dites le moy, ie vous em pry;
 Que vous en semble?

[LE] .ij.^e CHEUALIER.

Mon chier feignour! elle reffemble
A la lettre Iehan l'euesque,
Ainsi qu'il m'est auis, mes que
Trop languette est. 1195.

LE PREMIER CHEUALIER

Certainement, monfeignour! ce est
De f'escripture. 1200.

LE ROY.

Or regardez la grant laidure
Qu'il a de moy ci dedans dit!
Veez vous bien le grant despit
Qu'il dit de moy, ne scay pour quoy.
Alez le me querre en requoy! 1205.
Dites qu'en grant haste le mant,
Mais ne li faites nul semblant
De cest oultrage.

LE ij.^e CHEUALIER.

Mon chier feignour! non feray ie.

Sire euesque, Dieu vous doint ioie!
Monfeignour le roy vous enuoie
Querre & dit que ne laissiez pas
Que ne veigniez yfnel le pas
A lui parler. 1210.

IEHAN.

Voulientiers ca, g'i vueil aler;
Plus ne vueil cy estre a requoy. 1215.

v. 1197. mesque.

v. 1200. cefcripture.

Venez, vous deux, avecques moy
Sanz targier plus.

LE PREMIER CLERC.

1220. Voulentiers, sire, sanz refus;
C'est de raifon.

IEHAN.

Monfeignour! sanz arrestoifon
Vieng ci a vostre mandement,
Et il est droit, car vraiment
G'y fui tenuz.

LE ROY.

1225. Iehan! icy font contenuz
Plusieurs faiz. Faites moy certain
S'il font escripz de vostre main.
Regardez y.

IEHAN.

1230. Monfeignour onques mais ne vy
Lettre reffsembler miex la moye!
Ie ne fay, se Dieu me doint ioie,
Se ie la fis.

[LE] .ij.^e CLERC.

1235. Sire! ie fui certains & fis
Que c'est de la vostre escripture;
Ie la congnois a la mesure
Des traiz qu'elle a.

LE ROY.

Iehan, or la rebaillez fa!
Il pert bien que pas ne m'amez,

Quant vous ainfi me diffamez
 Com ci dedans auez escript. 1240.
 Mais, par le trefdoulx Iefucrist,
 Il vous fera vendu trop chier!
 Biaux feignours, alez li trenchier
 Toft le poing deftre.

IEHAN.

Mercy, pour le doulx roy celestre! 1245.
 Monfeignour onques en ma vie
 Ne me prift de mesdire enuie
 De vous, fire; bien le fachiez!
 E, las! f'a tort fui mehaigniez,
 C'iert grant pechie. 1250.

LE ROY.

Par Dieu, le poing & l'eueschie,
 Tout enfemble, vous osteray!
 Seignours, faites toft sanz delay,
 Deliurez m'ent.

[LE] .ij^e CHEUALIER.

Si ferons nous, fire, briement, 1255.
 Puis que vous n'en auez mercy. —
 Iehan, agenoillez vous cy!
 Sa, celle main.

IEHAN.

E, Diex! onques mais homme humain
 N'ot si grant honte sanz raïson, 1260.
 Conme i'ay ci par traïson;
 Dont vient ce, Dieux?

[LE] .ij^e CHEUALIER.

C'est fait. Forment fera soubtiex
 Qui le vous pourra rasseoir,
 1265. Puis que ius l'ay veü cheoir.
 Mon cher feignour! pendre le fault
 En my ceste sale bien hault;
 Si fera au peuple monstre
 Puis ce di qu'il est deffeure
 1270. Tout hors du bras.

LE ROY.

Or tost ostez li fès bons draps
 Et celle croce & celle mittre;
 Puis le menez en ce chapitre
 Ou de verges fera batuz.
 1275. Dites a l'abbe que vestuz
 Soit moine, f'il m'a de riens chier,
 Et que deormais soit cloistrier
 A la felette.

[LE] PREMIER CHEUALIER.

Vostre voulente fera faitte,
 1280. Monfeignour, ie l'i vois mener.

Dans abbes, Dieu vous puiſt donner
 Bon iour! Le Roy vous mande ainſi
 Que vous faciez ce feignour ci
 Moine profes.

L'ABBE.

1285. Ses vuloirſ fera du tout fais
 Tout maintenant fanz alentir.
 Dan Guillem, alez le veſtir,
 Et vous dan Pierre!

[LE] PREMIER MOINE.

Voulentiers, monfeignour, bonne erre
Sanz varier.

1290.

LA MERE ANTHURE.

Dieux! trop me puez contrarier,
Lasse, de quelle heure nasqui,
Lasse, m'amiel lasse, e my!
Nous auons nostre amy perdu;
Le roy l'a fait moine rendu,
Mais, auant, lui a le poing destre
Fait coper, & pour vne lettre
Qu'il n'a pas fait, ains li mett fus.
Lasse, or est bien mes cuers confus
Par double paine.

1295.

1300.

ANTHURE.

E, m'amiel en la fouueraine
Vierge des cieulx vous confortez,
Et vous arez vn confort telz
Par li qu'il vous fera auis
Qu'en ioie soit voz cuers rauiz
Certainement.

1305.

LA MERE ANTHURE.

E, lasse, amiel & comment
Pourroit il estre?

ANTHURE.

Moult bien, fil plaist au roy celestre,
Si que priez le de cuer fin,
Et vraiment en la parfin
Vous aydera.

1310.

LA MERE ANTHURE.

Lasse! ie ne say qu'il fera.
 Ie m'en reuoyz en ma maison;
 1315. Trop ay au cuer grant marrifon.
 ADieu ma fuer.

ANTHURE.

Dame! a Dieu, qui vous doint en cuer
 Ioie parfaite.

IEHAN.

E, mere Dieu, par qui fu faite
 1320. Si grant grace a humain lignage
 Que pour leur donner l'eritage
 Sanz fin, Dieux homme en vous deuint
 Et des cieulx sa ius morir vint
 Pour donner vie pardurable;
 1325. Dame, sur toutes amiable,
 Gloire des anges & des fains,
 Qui les plus malades faiz fains;
 Dame de pitie treforiere,
 S'il vous plaift, oiez ma priere!
 1330. J'ay mis en vous seruir ma cure,
 Et comment m'estes vous si dure
 Que ainfi m'auez laiffie honnir?
 Dame, trop m'en puis esbahir,
 Car i'en fui de touz diffamez.
 1335. Pour ce, si voir com vous fauez,
 Doulce vierge, que c'est a tort,
 S'il vous plaift, donnez me la mort!
 Trop ay souffert peine en ma vie,
 Ou desert fu mis par enuie,
 1340. Ou fathan me fist moult d'ennoy;

v. 1329. plaiz.

Or ay pis, si ne fay pour quoy,
 Li roys m'a fait coper le poing.
 Confortez moy a ce befoing,
 Roïne pure.

NOSTRE DAME.

My ange! alons bonne aleüre 1345
 A mon ami qui si m'appelle
 Doucement en celle chappelle
 Par moz piteux.

GABRIEL.

Vierge, mere au roy glorieux!
 Chascun de nous a grant desir 1350.
 De faire tout vostre plaisir.
 Dame, or alons.

MICHIEL.

Voire, Gabriel! & chantons
 Ce rondel pour nous conforter

RONDEL.

Iehan, penfes d'onneur porter 1355.
 Celle qui le fil Dieu porta?
 Car ci vient pour toy deporter.
 Iehan, penfes d'onneur porter?
 Et pour toy main neuue apporter.
 Donc, puis qu'en li tel deport a, 1360.
 Iehan, penfes d'onneur porter
 Celle qui le filz Dieu porta.

NOSTRE DAME.

Amis Iehan! li roys tort a
 Qui vous a en si mal point mis,

v. 1350. *Chm.* (Jfr. v. 1494.)

1365. Mais ie vieng ci, biau doulx amis,
 Pour vous ofter de tel tristefce.
 Mettez voftre cuer en leefce,
 En moy feruir gaigniez affez;
 De ce mal ferez repassez.
1370. Maintenant plus n'attenderay,
 Car main nouuelle vous feray,
 Plus gente, plus belle & plus faine
 C'onques ne fu la premieraine.
 Va tendis & ne laiffe mie.
1375. Gabriël dy par l'abbaie
 Si hault c'on te puiſt bien oïr,
 Que Iehan on veille cherir
 Des orefmais.

GABRIEL.

1380. Voulentiers, dame! — E, clers & lais!
 Fole gent! l'eueſque honnorez
 Qui a tort eſt deſhonnorez;
 Dieu ſ'en courrouce.

NOSTRE DAME.

Ralons nous ent, meſnie doulce,
 Es cieulx la fus.

MICHIEL.

1385. Dame, alons! Gabriël, or fus,
 Chanter nous fault.

GABRIEL.

Michiel! la vois pas ne me fault,
 Or difons a haulte alaine

RONDEL.

1390. Dame de la gloire haultaine!
 Voftre doulce miſericorde

Souuent a Dieu mainte ame accorde,
 Quant par pechie en est lointaine.
 Dame de la gloire haultaine!
 Car qe grace estes la fontaine,
 Ou lauer peut toute discorde
 Pecheur qui de cuer vous recorde.
 Dame de la gloire haultaine!
 Vostre doulce misericorde
 Souuent a Dieu mainte ame accorde.

1395.

L'ABBE.

Biaux seignours! pour misericorde,
 Dites, n'avez vous pas oy
 D'une voiz qui passe par cy,
 Ce qu'elle a dit?

1400.

[LE] PREMIER MOINE.

Oïl, fire, se Dieu m'aïst,
 Bien oï l'ay.

1405.

L'ABBE.

Querons l'euesque sanz delay,
 Dieu l'a moult chier.

[LE] .ij.^e MOINE.

Monfeignour! il est au moustier;
 Alons y, se c'est vostre accort.

Vez le la, fire, ou il se dort
 • En la chappelle.

1410.

L'ABBE.

Seignours, vez ci vertuz moult belle!
 Regardez la nouvelle main

v. 1409 ce fest.

1415. Que Dieux li a fait puis yer main.
Il fault qu'il lieue de ce lieu,
Or fus, fire, fus! de par Dieu,
Esueilliez vous.

L'EUESQUE.

Que vous plaift il, monfeignour doulx?
Dieux, qu'ay ie veu?

L'ABBE.

1420. Sire! grant grace receü
Auez de Dieu le souuerain,
Quant rendu vous a vostre main,
Sire, fi belle.

L'EUESQUE.

1425. E, tresdoulce vierge pucelle!
Ie vous doy bien de cuer seruir
Pour ceste bonte defferuir,
Royne pure.

L'ABBE.

1430. Vous estes fainte creature.
Sire! Iamais ne fineray
Iusqu'a tant qu'au roy dit l'aray.
Mes freres, auec moy venez!

-
1435. Sire, bon iour vous soit donnez!
Sire, ce fera grant pechie
Se Iehan ne ra seuefchie,
Qu'a tort lui a este tolue,
Car Dieu li a fa main rendue,
Qui nous a hui enuoie dire

Par vne voiz qu'il veult, biau fire,
Que euesque soit.

LE ROY.

Las! a ce que mes cuers concoit, 1440.
Ly ennemis m'a deceü,
Et Dieu li preudomme a veü!
Son eueschie li renderay
Et a lui parler m'en iray
Tout maintenant sanz plus targier. 1445.

Ami Dieu! pardon vous requier;
I'ay trop encontre vous mespris,
Mais ie vous pri, fire, que pris
Soie a pardon.

IEHAN.

Ie le vous pardoing de cuer bon, 1450.
Et Dieu fi face!

LE ROY.

Sire! sanz plus terme n'espace
Faites toft si vous en venez,
Et vous ferez restituez
En l'eueschie, et vous rendray 1455.
Voz ioyaux qu'a tort vous ostay,
Dont me repens.

IEHAN.

Monseignour, & ie m'i affens.
Or alons donc.

ANTHURE.

E, trefdoulx Dieu, pere du mont, 1460
Confortez moy, trop fui malade!

Le corps m'est si pesant & fade
Que plus ne peut.

GABRIEL.

1465. Anthure! faches, Dieu te veult
Ofter de ce siecle mondain
Et te fait fauoir que demain
De ce siecle trespafferas.
Appreste toy, car tu feras
Des cieulx doee.

LA CHAMBERIERE.

1470. Dame! par la vierge honnoree,
Ie vous voy en trop petit point;
Grant maladie au cuer vous point,
Si com ie croy.

ANTHURE.

1475. C'est voir, m'amie; ie vous proy,
Alez toft chiez ma bonne amie,
Dites li qu'elle ne laift mie
Qu'elle ne me viengne veoir,
Se iamais fa fille veoir
Veult a nul iour.

LA CHAMBERIERE.

1480. Ie vois sanz faire nul seiour.

Ma dame! se iamais voulez
Veoir vostre fille, venez
A la recluse.

LA MERE ANTHURE.

1485. Di que ie vois sanz faire mufe;
Ie m'en vois courant fon filz querre.

Sire, venez vous ent bonne errel
 La recluse nous a mande
 Que ia verrons, pour verite,
 Ma fille Anthure.

L'EUESQUE.

Alons y donc bonne aleüre,
 Ma douce dame.

1490.

LA CHAMBERIE[RE].

Dame! vez ca venir ma dame,
 Qui l'euesque auec li amaine;
 Chascun de venir moult se peine,
 Ie vous affi.

1495.

ANTHURE.

E, trefdoulx Diex, ces .ij. gens cy,
 S'i[1] vous plaift, en grace tenez!
 Sire! pour Dieu que me donnez,
 S'il vous plaift, le faint sacrement
 De l'autel, & ie vraiment
 Vous promet que ains nonne verrez
 Celle en qui fustes engendrez
 Et dont nafquistes.

1500.

L'EUESQUE.

M'amie! de ce que me dites
 Sui moult liez, mais plus feray lors.
 Ie vous vois querre le faint corps
 Dieu → M'amie, fachiez: vez cy
 Celui qui des cieulx descendi
 En la vierge & y fut .IX. mois,

1505.

1510. Et celui qui pour nous en crois
 Morut, & qui es cieulx monta,
 Et celui qui nous iugera;
 Le creez vous?

ANTHURE.

1515. Ainfi le croy ie, fire doux,
 Tout vraiment!

L'EUESQUE.

Tenez! a vostre sauvement
 Le puiffiez prendre.

ANTHURE.

1520. Dame! veuillez a moy entendre
 Vn petit. Affez tost verrez
 Telle chose dont vous ferez
 Moulte esbahie. —

MICHIEL.

1525. Gabriel, ne nous targons miel
 Alons querre appertement l'ame
 D'Anthure, celle sainte femme
 Qui se trespasse.

GABRIEL.

Alons, que fathan ne l'enlasse,
 Qui droit n'y a

LA MERE ANTHURE.

1530. Douce dame, aue Maria!
 Bonne gent, lassé! que feray?
 Vez ci celle que ie portay

·IX· mois. E, belle fille Anthure,
 Comment as tu este si dure
 Qu'a moy ne t'es faite cognoistre!
 Lasse, or doit bien mon dueil accroistre,
 Quant mon enfant n'ay cognu viue, 1535.
 Et quant morte est. Lasse, chetive!
 Donc primes l'ay ie cogneü.
 Ha, filz, com fomes deceü
 De vostre mere.

L'EUESQUE.

E, las! cy a douleur amere, 1540.
 Mere, que me faites sentir!
 Comment a peü consentir
 Dieu que tant vous aions veü
 Et ne vous aions congneü?
 Je ne fay, voir. 1545

[LE] PREMIER CLERC.

Monfeignour! tel dueil concevoir
 Ne faire a vous pas n'appartient!
 Puis que morte est, il la conuient
 En terre mettre.

L'EUESQUE.

Seignours! il vous fault entremettre 1550.
 D'elle, en ce coffre cy bouter
 Et iusqu'a mon hostel porter;
 La enseuelie fera
 Et de mors on li chantera
 Tout le seruise. 1555.

[LE] ·ij^e CLERC.

Nous ferons moult bien tout l'office,
 Monfeignour, ne vous en doubtez.

Biau compains! contre moy prenez
 Et en ce coffre la mettons. —
 1560. Elle y est. Or l'en emportons
 Appertement.

LA MERE ANTHURE.

E, fille! conne a grant tourment
 As mon cuer par ceste mort mis!
 Hui te soit Dieux a l'ame amis,
 1565. Par sa bonte.

MICHIEL.

Portons deuant la trinite,
 Gabriel, ceste ame en chantant,
 Qui en ce siecle a fouffert tant
 Paine & martire.

GABRIEL.

1570. C'est bien dit. Or pensons de dire
 Ce rondel ci qui moult m'agree.

[RONDEL.]

En la gloire beneïree,
 Ame, ou ton createur verras,
 Sera sanz fin ta demouree.
 1575. En la gloire beueïree,
 La feras tu si honnoree
 Qu'auuec les cherubins feras.
 En la gloire beneïree,
 Ame, ou ton createur verras.

Explicit.

FORMLÄRA.

Följande grammatikaliska och lexikaliska arbeten hafva anförts i Formlärän och Ordförteckningen:

- FRIEDRICH DIEZ, Grammatik der Romanischen Sprachen, Dritte, neu bearbeitete und vermehrte Auflage; Bonn, Ed. Webers Buchhandlung, 1870, 1871, 1872, 3 vol. in 8°.
- G.-F. BURGUY, Grammaire de la Langue d'Oïl ou grammaire des Dialectes français aux XIIe et XIIIe siècles, suivie d'un Glossaire, deuxième éd.; Berlin, W. Weber, 1869, 1870, 3 vol. in 8°.
- GUSTAVE FALLOT, Recherches sur les formes grammaticales de la langue française et de ses dialectes au XIIIe siècle, publiées par Paul Ackermann; Paris, Imprimerie Royale, 1839, gr. in 8°.
- CONRAD VON ORELLI, Altfranzösische Grammatik (Formenlehre). Mit vielen Conjecturen und Berichtigungen. Zweite ganz umgearbeitete Auflage; Zürich, Orell, Füssli und Comp. 1848, in 8°.
- KARL BARTSCH, Chrestomathie de l'Ancien Français (VIIIe—XVe siècles) accompagnée d'une Grammaire et d'un Glossaire; deuxième éd. corrigée et augmentée; Leipzig F. C. W. Vogel 1872, gr. in 8°.
- GASTON PARIS et LÉOPOLD PANNIER, La Vie de Saint Alexis, poème du XIe siècle et renouvellements des XIIe, XIIIe et XIVe siècles, publiés avec préfaces, variantes, notes et glossaire, *uti*: Collection Philologique, Recueil de travaux originaux ou traduits relatifs à la Philologie & à l'Histoire Litteraire, nouv. série, cinquième fascicule; Paris, A. Franck, 1872, gr. in 8°.
- EDUARD MÄTZNER, Französische Grammatik mit besonderer Berücksichtigung des Lateinischen; Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1856, in 8°.
- CH.-P^{RE} GIRAULT-DUVIVIER, Grammaire des Grammaires, vingtième éd.; Paris, A. Cotellet, 1873, 2 vol. gr. in 8°.
- M. M. BESCHERELLE, Grammaire Nationale, quatorzième éd.; A Paris, chez Garnier Frères, 1871, très-gr. in 8°.

-
- DU CANGE, Glossarium ad scriptores mediæ et infimæ Latinitatis, auctore Carolo Dufresne, domino Du Cange; Basileæ, sumptibus Fratrum de Tournes, 1762, 3 vol. in f°.
- G. A. L. HENSCHEL, Glossarium ad scr. med. et inf. Lat. conditum a domino Du Cange cum supplementis digessit G. A. L. Henschel, Tomus septimus; Parisiis, excudebant Firmin Didot Frates, 1850, in 4°.
- GILLES MÉNAGE, Dictionnaire étymologique de la langue françoise, nouv. éd.; A Paris, chez Briasson, 1750, 2 vol. gr. in f°.
- ANTOINE FURETIÈRE, Dictionnaire Universel, nouv. éd.; A La Haye, chez La Veuve van Dole &c. 1725, 4 vol. in f°.
- Abregé du Dictionnaire de Trévoux; A Paris, chez Les Libraires Associés, 1762, 3 vol. in 4°.

- J. B. B. ROQUEFORT, Glossaire de la langue romane; Paris, Imprimerie Crapet, 1808, 1820, 2 vpl. & Supplément, in 8°.
- M. RAYNOUARD, Lexique Roman ou Dictionnaire de la Langue des Troubadours; A Paris, chez Silvestre, 1844, 6 vol. gr. in 8°.
- L'Abbé JULES CORBLÉ, Glossaire étymologique et comparatif du Patois Picard ancien et moderne; Paris, Dumoulin &c., 1851, in 8°.
- Dictionnaire de l'Académie Française, sixième éd.; Paris, Firmin Didot Frères, 1835, 2 vol. in 4°.
- Complément du Dictionnaire de l'Académie Française, publié sous la direction d'un membre de l'Ac. Fr. par M. Louis Barré; Paris, Firmin Didot Frères, 1862, très-gr. in 4°.
- É. LITTRÉ, Dictionnaire de la Langue Française; Paris, Librairie Hachette et Cie, 1873, 4 vol. très-gr. in 4°.
- AUGUSTE SCHELER, Dictionnaire d'Étymologie Française d'après les résultats de la science moderne, nouv. éd.; Bruxelles 1873, gr. in 8°.
-

ARTIKELN.

Den maskulina bestämda artikeln erbjuder några från nuvarande franska språkbruket afvikande former.

Singul. nom. li, 239, 877, 1342, 1363, 1442; skrivet ly, 1441.

le, 259, m. fl.

l', 230, 911.

ack. le, 3, m. fl.

l', 653, m. fl.

prep. kas. de l', 1058, 1500.

du, 138, m. fl.

a l', 18, 204.

au, 89, m. fl. (Possessiv dativ, 332, 499 och 1349.)

ou, 234¹⁾, 421, 600, 642, 673, 756, 765, 774, (826), 881, 898, 1139, 1173²⁾, 1339.

¹⁾ Möjligen kunde ou här vara = det moderna où, i hvilket fall fil vore subjekt (liksom i vers 960) och *conmant* 3:dje pers. sing. pres. konj. i st. f. 1:sta pers. sing. pres. ind., hvilken konjunktiv-form då vore bildad likt *ament*, 87, i st. f. att hafva hetat *conmanft*, i öfverensstämmelse med *alft*, 1404, af *aidier*.

²⁾ on *pechie dire*; ett liknande ex. på denna äfven i andra romanska språk, såsom Provençalskan och Italienskan, brukliga konstruktion att låta den preposition, som styr infinitiven, sammansmälta med det mellan dessa begge ord stående objektets artikel, påträffas i *le M. de S. Ignace: au surplus faire* (Théâtre frç. au moyen-âge, sid. 271.) Se "Li dis dou vrai aniel, Die Parabel von dem achten Ringe", französische Dichtung des dreizehnten Jahrhunderts, aus einer Pariser Handschrift zum ersten Male herausgegeben von AD. TOBLER; Leipzig, Hirzel, 1871, in 8°. Sid. 22.

- Plur.* nom. li, 323.
 les, 197.
 ack. les, 149, m. fl.
 prep. kas. des, 8, m. fl.
 (aus, 600, vid ett feminint substantiv.)
 es, 156, 1384 och 1511.

Ann. Då den bestämda artikeln närmast föregår ett substantiv i singularis, hvilket börjar med stumt *h*, så bortfaller icke allenast artikelns vokal, såsom i den moderna franskan, utan tillika substantivets initiala *h*.

Ex. l'eritage, 1321, heritage, 361; l'eure, 531, heure, 741; l'ostel, 204, hostel, 1552. (Jfr *de* uti: d'omme, 924, homme, 416; d'onneur, 340, honneur, 1076; d'ui, 90, hui, 909; d'umillite, 724, humillite, i den predikan, som uti handskriften inleder le M. de S. Crifothomes.)

SUBSTANTIVET.

Hos substantivet röjes dels ett fasthållande vid den gamla, i latinet grundade kasusbeteckningen, dels ett tillämpande af den moderna böjningen; med ett ord samma vacklande, som just utmärker det fjortonde århundradet. Så påträffas i nom. sing. cuer, 533, jemte cuers, 1299; dueil, 1534, och deulx, 247; anemi, 230, och ennemis, 1441; Iefu, 87, och Iefus, 239; roy, 281, och roys, 1342, på samma gång man tillade andra substantiv ett *s*, der det var obehöfligt för att utmärka nominativen, såsom compains, 800, homs, 1063. — Vokativen kan så mycket mindre här väntas vara likformigt behandlad, som bildningen af densamma aldrig varit fullt bestämd i *la Langue d'Oïl*, utan städse vacklat emellan nominativ- och ackusativ-formerna. Sålunda säges både ami, 617, och amis, 1365; dan, 1287, och dans, 1281; enfant, 51, och enfes, 881; m. fl. — Såsom ackusativ förekommer såväl filz, 1362, som fil,

1356, i samma *rondel*, liksom man träffar nära bredvid hvarandra *filz*, 217, och *fil*, 215, efter prepositionen *de*. Att subjektformen *fire*, 5, användes såsom objekt, hade äfven egt rum under föregående tid. — För att ge ett prof på, huru sväfvande och obestämdt bruket af *s* i singularis hade blifvit, må anföras ordet *Dieu* i vår text. Af de 122 gånger, det förekommer, står det ungefär halfva antalet gånger i nominativ eller vokativ. Af nominativen träffar man 11 *Diex* (5 gånger skrifvet *Dieux*; *x* ursprungligen ett skrif-tecken för *us*) mot 31 *Dieu*; af vokativen 10 *Diex* (hvaraf 7 *Dieux*) mot 7 *Dieu*. I öfriga kasus af singularis har det naturligtvis intet *s*. — I pluralis möta former, sådana som *ange*, 1345; *defir*, 410; *feignour*, 805, vid sidan af de vida talrikare exemplen på modern pluralisbildning. — De konsonanter, *c*, *f*, *p*, *m*. fl., hvilka under det trettonde århundradet, och äfven dess förinnan, brukade utstötas framför det flexiviska *s* i såväl singularis, som pluralis, hafva här återinträdt i sin etymologiska rätt, såsom *clefs*, 183, *draps*, 1271; likväl äfven t. ex. *clers*, 1379. — Ett bevis på, hvilken kraft det gamla böjningssättet ännu egde, ser man i de talrika fallen af genitiv, bildad utan hjälp af prepositionen *de*, såsom i 877, 1152, 1196, 1446, 1507, *m*. fl.

Hvad vidkommer de dialektala egendomligheter, man skulle kunna spåra i förevarande text, så träffas sådana i några substantiv-ändelser. Diftongen *ie* i *eueschie*, 1045, *pechie*, 1433, är gemensam för såväl den picardiska, som den burgundiska dialektgruppen, till hvilken senare *Ile-de-France*-munarten hör; men ordformer, sådana som *courages*, 876, *heritage*, 361, *menage*, 1106, *messages*, 877, *oultrage*, 1208 (som dock rimmar mot *feray ie*), *reclufage*, 1139, utan diftongeradt *a*, visa, att textens språk icke kan hänföras under den burgundiska dialekten i in-skränkta mening. Likaledes är den ofta förekommande ändelsen *-ie* (= *-iée*) i *mefnie*, 1383, *nuittie*, 206, af picardiskt ursprung (enligt GASTON PARIS, *Vie de S. Alexis*,

sidd. 267, 268). *Demour*, 905, *folour*, 37, äro picardiska bildningar gent emot burgundiska *-or*; liksom också ändelsen *-eur*, i *couleur*, 521, *douleur*, 11, *honneur*, 1076, *laideur*, 408, jemte annat picardiskt uttalssätt inträngde i Ile-de-France och i högspråket, der den om sider blifvit till den grad förherrskande, att *amour* (enligt SCHELER) numera är det enda substantiv, som återger lat. *-or* med *-our*³⁾. Picardiskt inflytande röjer sig slutligen också i förändringen af *on* till *en* inuti några substantiv, såsom i *hennour*, 586, *volente*, 1279. — Betraktar man åter konsonanterna, så möter hos dem intet af kännetecknen för den picardiska dialekten. Hvad särskildt beträffar t. ex. substantivens flexiviska *s*, så, medan detta i den dialekten bibehölls oförändradt, t. o. m. i ord, som i singularis ändats på *t*, utbyttes det i öfriga dialekter, liksom här, mot *z*, hvilket får ersätta icke allenast enkelt *s*, utan äfven *ts*, *cs*, m. fl., såsom i *filz*, 1093, *genoulz*, 839; *escriz*, 711, *moz*, 1168; *braz*, 441, *paiz*, 1002⁴⁾. Äfven bruket af *c* för att beteckna nyfranskt *ç*, såsom framför afledningsändelsen *-(i)on* i *enfancon*, 894, är egentligen främmande för den picardiska dialekten. (Jfr TOBLER, *Li dis dou vrai aniel*, sid. XXI.)

På grund af hvad således redan substantiven, och förnämligast deras ändelser, gifvit vid handen, torde man vara berättigad att antaga, att le *Miracle de S. Crifotho-*

³⁾ Af substantiv på *-our* med annan härledning finnas deremot flere qvar, om ock ej många. Så har t. ex. formen *labour* bibehållit sig vid sidan af *labeur*, såsom anmärkts af DIEZ (Gram. 11: 350) och MÄTZNER (sid. 271), och ett annat sådant verbal-substantiv är det äfven här i texten förekommande *fejour*, 1061, 1480.

⁴⁾ Jemte *foiz*, 69, och *voiz*, 355, förekomma, såsom rim, *fois*, 493, och *vois*, 517. Likaså skrives nom. sing. utaf adjektiv-stammen *fit* i rim både *filz*, 1153, och *fls*, 1233. — Angående det mot paradiset rimmande *fls* (FILIUS), 237, se "Ueber den Einfluss von Metrum Assonanz und Reim auf die Sprache der altfranzösischen Dichter, Inaugural-Dissertation . . . vertheidigt am 16. Mai 1874 von HUGO ANDRESEN." Bonn. H. Behrendt, in 8°. Sidd. 23 och 25.

mes skrifvits på den munart, som vid denna tid talades i Ile-de-France, och som snart derpå, eller omkring år 1400, blef Frankrikes, då ett enda språk framgick ur sammanmältningen, eller rättare sammanblandningen af de olika dialekter, mellan hvilka det förut varit deladt, och hvilka nu upphörde såsom skriftspråk. (Jfr LITTRÉ, Histoire de la Langue Française, nouv. éd.; Paris, Librairie Académique, Didier et Cie, 1863, 2 vol. in 8°. Senare delen sidd. 101, 102; samt G. PARIS et L. PANNIER, Vie de S. Alexis, sidd. 329, 340 och 342.)

ADJEKTIVET.

Samma vacklan, som befunnits ega rum vid substantivens kasus-bildning, återfinnes vid adjektivens. Så möta sigmatiska former både i pluralis, i alla kasus, och i singularis, såsom nom. biaux, 367, certains, 1233, liez, 1505, fains, 1063, c'est droiz, 851, jemte c'est droit, 693, och c'est voirs, 434, liksom c'est voir, 1474⁵⁾; vok. chetifs, 310, om också flertalet adjektiv böjes likt i moderna franskan:

<i>Sing.</i> nom. bon, 447.	bonne, 95.
obl. bon, 684.	bonne, 377.
<i>Plur.</i> nom. (bons).	bonnes (vok.), 273.
obl. bons, 120.	(bonnes).

Dessutom visar sig samma obestämdhet hos adjektivet inom ett annat område, nemligen vid feminin-bildningen, t. ex. meilleur robe, 119, och meilleure robe, 66. (Ver-

⁵⁾ I de fyra sista uttrycken ser NATALIS DE WAILLY spår af latinskt neutrum, som började utplånas. (Jfr N. DE WAILLY, Mémoire sur la langue de Joinville; Paris, A. Franck, 1868, gr. in 8°. Sidd. 40, 41.)

sen visar tydligen, att intetdera uttrycket är ett skriffel.) Utaf de adjektiv, som i äldre språket voro oföränderliga med afseende på genus, uppvisar **grant** tydligast ett fasthållande vid den gamla regeln, såsom samma ord gör ännu i den moderna franskan, i uttrycken *la grand messe*, m. fl.; ty af de åtskilliga tiotal gånger, det i vår text förekommer feminint, har det stumt *e* blott en gång (vers 1092), och då ej i attributiv ställning, utan såsom predikat, i hvilket fall adjektiv med för öfrigt samma form för de särskilda könen redan i äldsta texter antagit feminin ändelse (enligt GASTON PARIS, *Vie de S. Alexis*, sid. 115).

PRONOMENET.

Den nuvarande grammatikaliska indelningen af "sjelfständiga" och "förenade" pronomen eger ej full tillämpning på de i detta skådespel mötande pronominalformerna, dels emedan af dessa några påträffas, hvilka numera äro obrukliga, såsom det både substantiviskt (i vers 564) och adjektiviskt (i vers 1074) nyttjade *ceftui*, dels också emedan af dem, som ännu finnas kvar under en stundom något förändrad gestalt, användningen ej längre är densamma. Ty ofta förenas ett i moderna franskan sjelfständigt pronomen omedelbart med ett substantiv, såsom t. ex. det tillägnande pronomenet i uttrycket *la feue mercy*, 1089; det utmärkande i *celle chappelle*, 1347; det tillbakasyftande i *de quelle heure . . .*, 1292, jemte det att samma slags pronomen också endast hänsyfta på ett substantiv, såsom *la moye*, 1230; *celle*, 1111; *la quelle*, 1167. Å andra sidan åter uppträder här någon gång ett pronomen ensamt, som numera ej kan skiljas från sitt substantiv, såsom *cefte ci*, 967, omedelbart efter uttrycket *cefte femme* i föregående

vers. Stundom begagnas också ett pronomen, hvarest nuvarande språket fordrar ett annat, såsom det personliga *la*, 1152, i st. f. det utmärkande *celle*, eller t. ex. *de ce*, 31, i st. f. *de cela*, o. s. v.

Då således i många fall språket sjelft vid denna tid ej ännu hade gjort någon skilnad emellan sjelfständiga och förenade pronomen, har ett dylikt särskiljande ej heller ansetts af nöden vid följande uppställning.

Personligt pronomen.

	1sta Pers.	2dra Pers.	3dje Pers. Reflex.
<i>Sing. nom.</i>	<i>ie</i> , 6, m. fl.; <i>i'</i> , framf. <i>e</i> , 699. <i>g'</i> , framf. <i>iochy</i> , 76, m. fl. <i>moy</i> (ut. verb), 452, 472.	<i>tu</i> , 52, m. fl.	
<i>vok.</i>	<i>my</i> , 1293.		
<i>ack.</i>	<i>me</i> , 12, m. fl. <i>m'</i> , 14, m. fl. <i>moy</i> , 221, m. fl.; 54, m. fl.	<i>te</i> , 69, m. fl. <i>t'</i> , 53, m. fl. <i>toy</i> , 1468, m. fl.; 1357.	<i>fe</i> , 341, m. fl. <i>f'</i> , 250, m. fl.
<i>dat.</i>	<i>me</i> , 9, m. fl. <i>m'</i> , 5, m. fl. <i>moy</i> , 84, m. fl.	<i>te</i> , 46, m. fl. <i>t'</i> , 457, m. fl. <i>toy</i> , 1359.	
<i>prep. kas.</i>	<i>my</i> , 1059. <i>moy</i> , 56, m. fl.	<i>toy</i> , 189, m. fl.	<i>foy</i> , 106, m. fl.

3dje Pers.

	Mask.	Fem.	Mask.
<i>Sing. nom.</i>	<i>il</i> , 355, m. fl.	<i>elle</i> , 64, m. fl.	<i>Plur. il</i> , 1227.
<i>ack.</i>	<i>le</i> , 335, m. fl.	<i>la</i> , 61, m. fl. (1152 med en gen.) <i>l'</i> , 549, m. fl.	<i>les</i> , 1084, m. fl.
<i>dat.</i>	<i>li</i> , 371, m. fl. <i>lui</i> , 343, m. fl.	<i>li</i> , 73, m. fl. <i>lui</i> , 63.	<i>leur</i> , 1321.
<i>prep. kas.</i>	<i>li</i> , 10, m. fl. <i>lui</i> , 150, m. fl.	<i>li</i> , 844, m. fl. <i>lui</i> , 146, 314, m. fl.	<i>eulx</i> , 935.

Att blott 3:dje personens maskulina pluralisformer här upptagits, beror derpå, att det personliga pronomenet för öfrigt i pluralis ej erbjuder mer än en enda från det moderna språkbruket afvikande form, nemligen *voz*, 246.

Vanan att skrifva nominativen af 1:sta personen singularis med bokstafven *g* uppstod i Bourgogne, men inträngde nästan alldeles icke i Picardie, så att äfven häruti möter ett skäl att ej, trots denna texts picardiska vokalljud, anse den hafva skrifvits på sistnämnda dialekt. Uttrycken *ie y vois*, 167, och *g'i vois*, 990, räknas i versen hvarterdera för två stafvelser, hvadan olikheten endast sträcker sig till skrif sättet. Men äfven väsendtligare ojemnheter påträffas i användningen af det personliga pronomenet, såsom då ett och samma pronomen, oaktadt det innehar lika ställning i satsen, ändock antar skilda former, t. ex. *donnez moy*, 411, och *donnez me*, 1337; *par li* (fem.), 1304, och *par lui* (fem.), 637, m. fl. — Hvad särskildt *moy* angår, så återkommer det i nästan alla kasus, men dess användning är likväl långt ifrån godtycklig. I öfverensstämmelse med hvad det nuvarande språket fordrar, användes *moy* i nom. och ack., när det står utan verb och med tonvigt, såsom i verserna 452 och 567⁶⁾. Efter preposition står det alltid, utom en enda gång (v. 1059), då det, liksom vokativen (v. 1293), i rim fått den äldre formen *my*. Mindre bestämd tyckes dativens form vara. Efter jakande impera-

⁶⁾ LITTRÉ uppger, att detta det moderna bruket af *moy* såsom "sjelfständigt" pronomen för *je* började först under 16:de årh. FALLOT upptar visserligen ett ex. utur "Gerars de Viane": *Ou bois estoie moi septimes antreiz*, men han påpekar dervid det för gammalfranskan ovanliga i ett dylikt användande af *moy*. Möjligen kunde det stället tydas på samma sätt, som WAILLY vill förklara liknande ex. hos JOINVILLE, d. v. s. såsom en efterbildning af det latinska *ME SEPTIMO*. Någon sådan tolkning är deremot här icke möjlig. Dessutom anföras åtskilliga, från Froissart, Eustache Deschamps m. fl. hemtade ex. på *moy* såsom nominativ utaf OTTO KNAUER i hans uppsats: "Beiträge zur Kenntniss der französischen Sprache des XIV. Jahrhunderts" uti Jahrbuch für Romanische und Englische Literatur, herausgegeben von L. Lemcke; XI: 3, 1870, sid. 234.

tiver brukas såsom dat. än me, än moy, t. ex. i verserna 946 och 228; såsom ack. deremot endast moy, utom i adverbiala uttrycket vez me cy, 431. Slutligen förekommer moy såsom objekt till infinitiver, men föregås då alltid af en preposition, som styr infinitiven, men som möjligen kunnat inverka på det mellanstående personliga pronomenet ⁷⁾. — Hvad som sagts om 1:sta pers. pron., gäller äfven de former af 2:dra pers., som här förekomma. — Hvad åter beträffar femininformerna li och lui efter preposition, så kunna de i någon mån bidraga att bekräfta de antaganden, som förut gjorts om språket i förevarande literära minnesmärke. Ty i likhet med formen moy, hvilken först hade uppkommit i Picardie, och just i den del deraf, som gränssar till Ile-de-France (enligt BURGUY I: 124), härstammar äfven formen li från förstnämnda provins. FALLOT säger nemligen (sidd. 256, 257), att då li i 14:de årh. försvann ur språket såsom feminint prepositions kasus, ersattes det icke med lui, såsom i dat. eller såsom i de båda motsvarande maskulina kasus, utan med elle, af hvilket förhållande han drar den slutsatsen, att detta li är en picardisk form för lei och lie. — Till sist må anmärkas, att den maskulina pluralisformen il, 1227, också under det 14:de årh. utträngdes, och att FALLOT (sid. 249) anser några ex., han funnit af den från år 1354, vara nära på de sista. Enligt OTTO KNAUER (s. o. Jahrb. f. Rom. u. E. Lit. XI: 3, sid. 235) använder ännu Froissart den gamla regelbundna formen il, medan deremot t. ex. redan Deschamps (ungefär 1340—1410) ej längre känner till densamma.

⁷⁾ I versen 472: *Elbatre moy avecques vous* är moy ej objekt till *elbatre*, alldenstund detta verb icke är reflexivt på något af de öfriga ställen, det förekommer (verserna 39, 43, 166).

Tillegnande pronomen.

En egare.

1:sta Pers.

Mask.	Fem.	Mask.
<i>Sing.</i> nom. mes, 125, 702, 1299, 1440.	ma, 58, m. fl.	<i>Plur.</i> nom. mi, 410, 639; skrifvet my, 1345.
mon, 926, m. fl.	m', 743, m. fl.	mes, 1431, m. fl.
obl. mon, 103, m. fl.	ma, 67, m. fl.	obl. mes, 120, m. fl.
le mien (utan subst.), 426.	m', 222, m. fl.	miz, 833.
	moie (med subst.), 954.	
	la moye (utan subst.), 1230.	

2:dra Pers.

Mask.	Fem.	Mask., Fem.
<i>Sing.</i> nom. tes, 876.	—	<i>Plur.</i> —
ton, 102, m. fl.	—	—
obl. ton, 2, m. fl.	ta, 116, m. fl.	obl. tes, 300; 190.
	t', 64.	tex, 1049.
	ton (framf. vokal), 620.	

3:dje Pers.

Mask.	Fem.	Mask., Fem.
<i>Sing.</i> nom. fes, 1285.	fa, 786.	<i>Plur.</i> —
obl. —	fa, 66, m. fl.	obl. fes, 74, m. fl.; 255.
	f', 7, m. fl.	
	fon (framför vokal), 1443.	
	la feue (med subst.), 1089.	

Flere egare.

1:sta Pers.

Mask.	Fem.	Mask.
<i>Sing.</i> nom. —	noftre, 555.	<i>Plur.</i> —
obl. noftre, 607, m. fl.	—	obl. noz, 186.

2:dra Pers.

Mask.		Fem.	Mask., Fem.	
<i>Sing.</i> nom.	vofre, 447, m. fl.	—	<i>Plur.</i>	—
	voz, 34, 443, 1305.	—		—
	vo, 1153.	—		—
obl.	vofre, 124, m. fl.	vofre, 773, m. fl.		obl. voz, 97, m. fl.; 574, m. fl.
	vo, 490.	la vofre (med subst.), 1154, 1234.		
	(le vofre, med subst., 234. Se sid. 73, anm. 1.)			

3:dje Pers.

		Fem.	
<i>Sing.</i>	—	—	—
obl.	—	leur, 324.	—

Någonting att särskildt märka vid det tillegnande pronomenet är bruket att låta *ma*, *ta*, *sa* framför substantiver, som börja med vokal, än förkortas, såsom i *m'ame*, 331, *t'amour*, 64, *f'eueschie*, 1434, än antaga den maskulina formen, såsom i *ton ame*, 620, *fon eueschie*, 1443; (liksom också både *f'abbaie* och *fon abbaie* i titeln på det sjunde miraklet i ordningen uti handskriften, vol. I, f° 69 r°) LITTRÉ säger, att detta "språkfel", som i moderna franskan blifvit regel, visar sig under 14:de årh., såsom också synes af hvad nu anförts; men DIEZ (Gram. II: 108) upptar några redan uti öfvers. af "Hel. Bernards Pred." befintliga ex. derpå, till hvilka kan läggas ännu ett, ur samma text: *son esperance* (Jfr BARTSCH 198: 42, 43.)

Hvad vidkommer dialektala egendomligheter, så möta picardiska sådana äfven här uti t. ex. *mi*, *moie*, *feue*, *leur*, *vo*, men *z*, som ofta återkommer, var deremot ej vanligt i Picardie.

Utmärkande pronomen.

	Mask.	Fem.
<i>Sing.</i>	celui, sjelfständigt, 23, m. fl.	celle, sjelfständigt, 633; förenadt, 985.
	—	celle—la, förenadt, 943.
	cestui, sjelfständigt, 564; förenadt, 1074.	—
	ceft, förenadt, 353, m. fl.	cefte, förenadt, 866, m. fl.
	—	cefte ci, sjelfständigt, 967.
	ceft—ci, förenadt, 1143.	cefte—cy, förenadt, 1192.
	ce, förenadt, 110, m. fl.	
	ce—ci, förenadt, 470, m. fl.	

Neutr.

ce	{	såsom subj., 1262, m. fl.; c', 107, m. fl.
		åtföljdt af ett tillbakasyftande pron., 137, m. fl.
		såsom obj., och syftande på någonting föreg., 328, 759, 1114.
		efter preposition, » » » » 7, m. fl.

Plur. ces, förenadt, 197.

ces—cy, förenadt, 1496.

Tillbakasyftande pronomen.

Det tillbakasyftande pronomenet afviker obetydligt från nutida språkbruk. Med undantag af det redan omnämnda, genom attraktion uppkomna uttrycket *de quelle heure*, 741, m. fl. och den i gammalfranskan vanliga användningen af ensamt *que* motsvarande *ce que*, 68, m. fl. finnes endast att anmärka, det såväl den maskulina, som den feminina nominativen, som eljest här alltid heter *qui*, stundom förkortas till *c'*, 6, *qu'*, 1435; samt att *qui* står i vers 14 såsom ackusativ-form. (Jfr hos BARTSCH, 48: 18, satsen: *ki tu as gabe*.)

Frågande pronomen.

Den enda mera anmärkningsvärda form, som detta pronomen har att framvisa, är fem. *quel*, 17; såsom härledt från lat. *QUALIS* hade det i äldsta franskan samma

form för båda könen, ehuru särskild femininform framträder temligen ofta redan från början af tolfhundredatalet.

Obestämdt pronomen.

Bland de åtskilliga obestämda pronomen, som förefinnas i denna dikt, gifva några mer än öfriga anledning till anmärkningar. — *Aucun* påträffas både i den äldre bemärkelsen af "någon", i sats med jakande innehåll, 294, 745, 835, 1161, m. fl., och i den sedermera tillkomna nekande betydelsen, 227; men ej i pluralis. Ursprungligen egde ej detta pronomen någon pluralisform (Fallot, sid. 414), men började tidigt antaga sådan, ett bruk, som derefter fortgått till närvarande tid, men ej ansetts strängt grammatikaliskt, ehuru väl det tillåtes af Akademiens ordbok, *Grammaire des Grammaires* (I: 419) och *Grammaire Nationale* (sid. 290), och försvaras af LITTRÉ⁸⁾. — *Chascun*, 1350, 1494, hvilket eljest i gammalfranskan nyttjades äfven adjektiviskt, betraktas här såsom ett blott sjelfständigt pronomen; det strider sålunda icke i sin användning mot våra dagars språkbruk. — *Quel—que*, 415, är i äldre språket brukligare än det moderna *quelque—que*. — *Tel* har här ännu ej erhållit någon stadgad femininform, ty bredvid den äldsta, för begge könen gemensamma formen *tel*, 445, 1366, m. fl. förekomma såväl den omkring år 1300 mera allmänt bruk komna, *tele*, 594, som ock den nuvarande, *telle*, 1520.

⁸⁾ Liksom här, än jakande, än nekande uti samma text, och dertill använt i pluralis, förekommer *aucun* hos t. ex. COMINES. (Jfr "Étude sur les Mémoires de Philippe de Comines, par P.-A. GEIJER", uti Upsala Universitets Årsskrift, 1871. Philosophi, Språkvetenskap och Historiska vetenskaper, II. Sid. 27.)

VERBET.

Hos verben lika litet, som hos hittills vidrörda ordklasser, äro formerna för böjningen fullt fastställda, utan röjer språket äfven i denna del samma brytning, för hvilken det var utsatt under det fjortonde århundradet, då icke allenast nya ordformer och ändelser uppstodo vid sidan af de gamla och täflade med dem om företrädet, utan äfven kännemärkena för de särskilda dialekterna började utplånas och sammanblandas, och den enhet i språk begynte eftersträvas, som inom nästföljande tidrymd också vans.

De former af verbet, hvilka stå substantivet och adjektivet närmast, visa här uti sin användning såsom sådana ej mera stadga än de med afseende på böjningen, ty såsom subjekt antar infinitiven än *s*, såsom *vouloirs*, 1285, än icke, såsom *chanter*, 1386, och detsamma är förhållandet med participet, då det står såsom predikat, t. ex. uti *fui tenuz*, 1224, och *fui venu*, 47. — 1:sta pers. sing. pres. ind. ändades enligt regeln i gammalfranskan på stammens slutbokstaf: *affi*, 347, *graci*, 690, *desir*, 491, *doubt*, 292; *di*, 346, *quier*, 972; finalt *d* hårdnade ofta till *t*: *mant*, 391; vid näsljud tillades stundom *g*: *doing*, 1143, *vieng*, 1222, men också icke: *complain*, 626, *vien*, 168. Men derjemte spåras äfven de i nuvarande franskan brukliga ändelserna, nemligen *-e* för 1:sta konj. och *s* för de öfriga; tillagdt *-e*, som i 15:de årh. blef vanligt (DIEZ, Gram. II: 232, BARTSCH, sid. 509), finna vi uti *coniuire*, 883, som förekommer tillika med *coniur*, 714; uti *adiouste*, 193, *lamente*, 626, *regarde*, 177, och tillagdt *s*, som först långt efter det 13:de årh. blef regel (BURGUY I: 215), möter uti *atens*, 199, *rens*, 404; *repens*, 1457, *fens*, 514; samt uti *vois*, 77, som dock oftast heter *voi*, 932, eller *voy*, 1008, och *fuis*, 405, som för öfrigt skrives *fui*, 1505, m. fl. —

En imperativ i singularis utan tillagdt *e* hos ett verb, tillhörande 1:sta konj., kan man möjligen se uti gar, 517; i de öfriga konj. förekommer äfvenså både imperativer med och utan finalt *s*, t. ex. *voiz* och *voy*, 710, *atens*, 117, *entens*, 769; *pren*, 617, *requier*, 1051. — Ett *e* var i gammalfranskan den regelbundna slutbokstafven för 1:sta pers. sing. imperf. ind. och för konditionalis, som alltid öfverensstämmer med detta tempus, enär dess ändelse har sin grund i ett latinskt imperfekt, HABEBAM. Mot nämnda regel bryter ej vår text: *effaioie*, 455, *penfoie*, 454, *tendoie*, 466, *vouloie*, 727; *lairioie*, 1003, *vouldroie*, 530, oaktadt eljest detta *e* började utbyttas⁹⁾ mot det moderna *s* redan inmot det 14:de årh. (enligt CAMILLE CHABANEAU, *Histoire et théorie de la Conjugaison française*; Paris, A. Franck, 1868, in 8°. Sid. 63.) — Uti sådana ord, som *adioufte*, 193, *compteray*, 539, *douÿter*, 761, uppenbarar sig en böjelse, som förnämligast under fjortonhundra- och femtonhundra-talen gjorde sig gällande, att med ängsligt iakttagande af ordens härledning söka för ögat närma franskan till dess moderspråk, latinet, genom hvilket pedantiska försök orden öfverlastades med konsonanter. Någon ting liknande eger rum i den nästan lika ofta som *fay*, 1160, begagnade formen *scay*, 1162, der dock Burguy anser det tillkomna *c* mindre vara ett minne af ordets förmenta latinska ursprung, än en blott förstärkning af begynnelsebokstafven. (Jfr OTTO KNAUERS förutnämnda uppsats i *Jahrb. f. Rom. u. E. Lit.* VIII: 1, 1867, sid. 36.) Uti andra ord, såsom *chau/t*, 939, (*chaut*, 990), *fau/t*, 1266,

⁹⁾ Diftongen *oi* i imperf. och kondit. har deremot bibehållit sig mycket länge, om den ock till uttalet närmade sig normandiskt *ri*, d. v. s. modernt *ai* i samma verbalformer långt förr, än äfven det skriftsätt, *-ais*, som nu är antaget, och som kallas *l'orthographe de Voltaire*, blef det herrskande. Så t. ex. bland de författare, hvilka rådfrågats för utgifvandet af detta skådespel, skrifver den, som här först anförts, M. PAULIN PARIS, ännu för några få årtionden sedan *avoit*, *seroit*, o. s. v., och det nyare skriftsättet sanktionerades icke af Akademien förr, än i dess ordbok af år 1835.

fau/dra, 887, vau/t, 1171, vau/dra, 226, vau/lift, 9, der *l* återuppträdt vid sidan af *u*, som ersätter det, varseblifves samma tvifvelaktiga rikedom, beroende här på en vid ordens skrifning gjord, felaktig sammanjemkning af de skilda grunderna för uttalet och för härledningen, hvarom LITTRÉ nämner något litet i företalet till sin ordbok (sid. XLII²).

De dialektala kännetecknen äro vid verben ännu mera sväfvande, än vid de ordklasser, som förut omnämnts. Ty jemte t. ex. *honnouree*, 423, *mourir*, 450, med picardiskt *ou*, träffas äfven *honnoree*, 1470, *morir*, 602; jemte *aourer*, 733, *aprouchier*, 597, *demourer*, 1144, *plourant*, 551, äfven *coper*, 1297, *doee*, 1469, *loer*, 501, *oblier*, 110. — Infinitiver på *-oir* och på *-re*, hvilka i picardiska dialekten visa böjelse att ändas på *-ir*, hafva här bibehållit de förra ändelserna, såsom *cheoir*, 1265, *taire*, 31, *rasseoir*, 1264, *veoir*, 122 o. s. v. — Granskar man åter de särskilda formerna hvar för sig, så lemna de också motsägende upplysningar. Så var det ursprungligen inom den burgundiska munarten, som man i 1:sta pers. sing. pres. ind. förändrade ett finalt *d*, föregånget af *n*, till *t* eller till *s*, såsom *conmant*, 1057, *conmans*, 925; men å andra sidan har det varit i Picardie och Ile-de-France, som t. ex. orden *congnoiffe*, 416, *ensuir*, 148, *tiengne*, 425, från början skrifvits med *oi*, *ui* och *ie*. Formen *proy*, 328, 996, 1474, i st. f. *pri*, 83, 165, 396, var utmärkande för den egentligen burgundiska dialekten, men sträckte sig äfven till Ile-de-France. Ändelsen *-oiz*, i *feroiz*, 931, för 2:dra pers. plur. fut. förekom under 13:de årh. i Ile-de-France och södra Picardie, men var under det 14:de ytterst sällsynt. (OTTO KNAUER, s. o. Jahrb. f. Rom. u. E. Lit. XII: 2, 1871, sid. 168,)

Hjelpverben.

Avoir.

<i>Ind. Pres.</i> ay, 101, m. fl.	<i>Konj. Pres.</i> —
as, 299, m. fl.	aies, 660 ¹⁰⁾ .
a, 245, m. fl. (=il y a, 142,	ait, 374, m. fl.
1040, m. fl.).	
auons, 210, m. fl.	aions, 1543, 1544.
avez, 55, m. fl.	—
—	—
<i>Perf.</i> —	<i>Impf.</i> eüffe, 453.
eus, 853.	—
ot, 580.	—
<i>Fut.</i> aray, 321, m. fl.	
aras, 703, m. fl. auras, 666.	
ara, 1190.	
—	
arez, 24, m. m.	
—	
<i>Infinit.</i> avoir, 3, m. fl.	<i>Imperat.</i> —
<i>Partic.</i> eü, 556, m. fl.	aiez, 56, m. fl.

Estre.

<i>Ind. Pres.</i> fui, 32, m. fl.; fuis, 405.	<i>Konj. Pres.</i> foie, 415, m. fl.
es, 53, m. fl.	foies, 52, m. fl.
eft, 17, m. fl.	foit, 34, m. fl.
fommes, 261, m. fl.	foions, 161.
eftes, 100, m. fl.	foiez, 144, m. fl.; tu foiez,
	874, 923 ¹¹⁾ .
font, 197, m. fl.	—
<i>Perf.</i> fui, (i rim), 173; fu, 741, m. fl.	<i>Impf.</i> fuffe, 126.
	—
fut, 1509; fu, 302, m. fl.	fuft, 3, m. fl.
—	
fuftes, 1502.	
—	

¹⁰⁾ Om användandet af konj. i oberoende sats, såsom här, i st. f. imperat. se Burguy I: 239.

¹¹⁾ Ett liknande ex. på ett verb i plur. till ett pron. i sing. anföres af *Aug. Fuchs* Ueber die sogenannten unregelmässigen Zeitwörter in den romanischen Sprachen; Berlin, A. Asher & Comp., 1840, in 8°. Sid. 295. Dylika uttryck voro enligt *Littre* under 16:de årh. på modet bland hoffolk.

<i>Fut.</i>	feray, 337, m. fl.	<i>Kondit.</i>	—
	feras, 922, m. fl.		—
	fera, 65, m. fl.; iert, 1250; skrifvet yert, 1047.		feroit, 1122.
	ferons, 187.		—
	feréz, 192, m. fl.		—
			—
<i>Infinit.</i>	efstre, 10, m. fl.	<i>Imperat.</i>	—
<i>Partic.</i>	efte, 89, m. fl.		foiez, 71, m. fl.

Oregelbundna Verb.

Första svaga konjugationen.

Aler.

<i>Ind. Pres.</i>	vois, 76, m. fl., (reuoys, 1314).	<i>Konj. Pres.</i>	(reuoife, 927).
	—		voifes, 920, m. fl.
	va, 45, m. fl.		—
	—		aillons, 511.
	—		—
	—		—
<i>Perf.</i>	—		—
	—		—
	ala, 954.		—
<i>Fut.</i>	yray, 394; skrifvet iray, 1444.		—
	—		—
	—		—
	irons, 111, m. fl.		—
	irez, 93.		—
	—		—
<i>Infinit.</i>	aler, 242, m. fl.		—
	—		—
<i>Partic.</i>	ale, 406, (med hjälpverbet auoir).	<i>Imperat.</i>	va, 163, m. fl.; vas, 982, (framf. vokal).
	alee, 266, m. fl. (med hjälp- verbet estre).		alons, 39, m. fl. ²). alez, 43.

¹²) Ang. uttrycket alons m'en, 157, 172, 582, 825, 1101, m. fl. se *Du Meril*, Or. lat. du théâtre mod. sid. 389, anm. 2, samt ett par ex. hos *Burguy* I: 289.

Donner.*Ind. Pres.* doing, 220, m. fl.

donnes, 304.

—

—

Fut. donray, 68.

—

donra, 305.

—

Partic. donnez, 1432, (nom. sing.
mask.).*Konj. Pres.* doingne, 35.

—

doint, 48, m. fl.

—

- donnez, 8, 487, 835, m. fl.

—

Imperat. —

donnez, 411, m. fl.

Ester.*Ind. Pres.* —

—

—

—

eftes, 25¹³).

—

Laissier.*Konj. Pres.* —

—

laift, 1476.

—

laiffiez, 1212; 573, m. fl.
(ss. imperat.).

—

Kondit. lairoie, 1003 (af laier).*Partic.* laiffie, 361, m. fl.*Imperat.* laiffe, 1374; lay, 982 (af
laier).**Trouuer.***Ind. Pres.* truis, 18.

—

—

Infinit. trouuer, 262.*Konj. Pres.* truiffe, 1162.

—

—

¹³) Verben efter och estre likna så hvarandra både i betydelse och i vissa former, att det är svårt att afgöra till hvilketdera eftes här hör. Man jemföre dock ett ex. hos HENSCHER (sid. 162¹) com vous esta?, liksom också ett ur *le Roman de Renart* hos RAYNOUARD, III: 202²

Morout, fait-il, comment t'efta?

Sire, fait-il, moult mal me va.

Andra svaga konjugationen.

Sevre.*Konj. Pres.* —

fuiue, 376.

Infinit. (ensfuir, 148).

Tredje svaga konjugationen.

Couurir.*Ind. Pres.* —

(descueure, 595).

Partic. couuerte, 1010.**Faillir.***Ind. Pres.* —

fault, 244. m. fl.

Fut. —

faudras, 1053.

fauldra, 373. m. fl.

fauldrez, 1015.

Issir.*Ind. Perf.* yffy, 57.*Fut.* yftray, 763.*Infinit.* yfstre, 615.**Oïr.***Konj. Pres.* —

oie, 649.

oiez, 624, 1329¹⁴⁾.*Infinit.* oïr, 112.*Partic.* oÿ, 1056, 1401.

¹⁴⁾ Uppgiften hos BURGUY, I: 368, att oiez skulle vara en imperativform, rättas längre fram i samma bok, II: 161, vid tal om konjunktivformer af faire.

Souffrir.*Ind. Pres.* sueffire, 753.—
sueffire, 780.*Imperat.* —*Partic.* souffert, 846.

souffrez, 327.

Vestir.*Konj. Pres.* ——
veste, 66.*Infinit.* vestir, 74, m. fl.*Imperat.* —*Partic.* vestuz, 1275, (nom. sing.
mask.).

vestez, 97.

Första starka konjugationen.**Faire.***Ind. Pres.* fas, 85, 484, 862.*Konj. Pres.* face, 116, 317.

fais, 67, m. fl. faiz, 1327.

—
face, 64, m. fl.

fait, 58, m. fl.

faifons, 1061.

faites, 50, m. fl.

—
faciez, 1283.*Perf.* fis, 156, m. fl.

fis, 1.

fist, 14, m. fl.

—
feiftes, 928.*Fut.* feray, 73, m. fl.*Kondit.* ——
fera, 79, m. fl.

feroit, 450.

ferons, 188, m. fl.

ferez, 96, m. fl.; feroiz, 931.

Infinit. faire, 30, m. fl.*Partic.* fait, 121, m. fl.; skrifvet fet,
401.*Imperat.* fai, 512; skrifvet fay, 965.
faites, 368, m. fl.

fais, 1285 (nom. sing. mask.).

faite. 202, m. fl.; skrifvet

faiite, 1279.

Tenir.*Ind. Pres.* tieng, 761.*Konj. Pres.* ——
tient, 12, m. fl.

— tiengne, 341, m. fl.

Impf. ——
tenoit, 16.*Fut.* ——
tenra, 1067.*Infinit.* tenir, 155, m. fl.*Imperat.* tien, 350.*Partic.* tenuz, 650, m. fl.

tenez, 98, m. fl.

Venir.*Ind. Pres.* vieng, 88, m. fl.; vien, 168.*Konj. Pres.* ——
vient, 468, m. fl.

viengne, 165, m. fl.

(reuenons, 398).

—
veigniez, 1213; 832 (ss. im-
perat.).*Perf.* ——
vint, 284, m. fl.

venifmes, 160.

venifstes, 810.

Fut. (reueudray, 493, m. fl.).—
venra, 781, m. fl. vendra, 78,
m. fl.*Infinit.* venir, 329, m. fl.*Imperat.* vien, 512.*Partic.* venuz, 52, (nom. sing. mask.).

venez, 169, m. fl.

venu, 47, (nom. sing. mask.).

venue, 932, m. fl.

Veoir.*Ind. Pres.* voi, 689, m. fl.; skrifvet voy, *Konj. Pres.* voie, 81, m. fl.

115, m. fl. vois, 77.

voiz, 618.

—
voie, 414, m. fl.—
veez, 1118, m. fl.—
—

Perf. vy, 82, m. fl.
 Fut. verray, 69, m. fl.
 verras, 1049.
 verra, 249.
 verrons, 1488.
 verrez, 1030.
 —

Infinit. veoir, 48, m. fl.

Imperat. voy, 710; voix, 710 (framf.
 vokal).

Partic. veü, 1265, m. fl.; veu, 1419.
 veüe, 922.

veez, 888; vez, 577.

Andra starka konjugationen.

Attaindre.

Partice. atteinte, 740.

Ceindre.

Partic. (encainte, 558; enfainte, 741).

Dire.

Ind. Pres. di, 145; skrifvet dy, 46, m. fl. *Konj. Pres.* die, 270.

—
 dit, 777.

—
Impf. deïffe, 286.

Fut. diray, 185, m. fl.

—
 (mesdira, 1167).
 —

—
 diront, 324.

Infinit. dire, 164, m. fl.

Imperat. di, 986, m. fl.; skrifvet dy,
 986, m. fl.

Partic. dit, 258, m. fl.

difons, 1388.
 dites, 29, m. fl.

Escrire.

Ind. Pres. —

—
 escript, 1192.

Perf. —
 escrifes, 705.

Infinit. escripre, 726.

Partic. escript, 1240.
 escripz, 1227, (nom. plur.
 mask.).
 escripte, 1170.

Mettre.

Ind. Pres. (promet, 1501).

—
 mett, 1298.

—
 mettez, 485.

Perf. —

—
 mist, 779.

Fut. metteray, 72, m. fl.

Infinit. mettre, 599, m. fl.

Partic. mis, 241, m. fl.

mise, 1107.

Imperat. —

mettons, 648, m. fl.

mettez, 1367.

Prendre.

Ind. Pres. —

—
 prent, 439.

Perf. —

—
 prift, 1247.

Fut. —

—
 (apprendra, 378).

—
 prendrez, 699.

Infinit. prendre, 214, m. fl.

Partic. pris, 1448.

Konj. Pres. —

—
 (apprenne, 392).

Imperat. pren, 617.

prenez, 215, m. fl.

Querre.

Ind. Pres. quier, 42, m. fl.

—
 (requiert, 28).

querons, 807.

querez, 806.

Konj. —

Impf. queisse, 253.

Infin. querre, 130, m. fl.
Partic. (requis, 666).
 quife, 277.

Imperat. (requier, 1051).
 quérons, 1416.
 —

Taindre.

Partic. tainte, 559.

Traire.

Infin. traire, 944, m. fl.
Partic. (eftraiz, 357).

Tredje starka konjugationen.

Cognoistre.

Ind. Pres. cognois, 1235.

Konj. Pres. —

—

—
 congnoiffe, 416.

—

—
 congnoiffiez, 1191.

—

Perf. congnoi, 308.

Infin. cognoistre, 1533.

Partic. congneü, 1544; cognu, 1535.
 (recogneüe, 923, 933).

Denoir.

Ind. Pres. doi, 3; skrifvet doy, 20, m. fl. *Konj. Pres.* doie, 532.

—

doit, 291, m. fl.

—

deuez, 313.

—

Infin. denoir, 1155, (användt ss.
 subst.).

Iesir.

Ind. Fut. —

—

—

—

ierrez, 992. ✓

—

Infin. iefir, 531, 909.

Partic. Pres. gifant, 1183.

Mourir.

<i>Ind.</i>		<i>Konj. Pres.</i>	muire, 850.
	Perf. —		
	—		
	morut, 1511.		
<i>Infinit.</i>	mourir, 450; morir, 530, m. fl.		
<i>Partic.</i>	morte, 1536.		

Plaire.

<i>Ind. Pres.</i>	—	<i>Konj. Pres.</i>	—
	—		—
	plaift, 134, m. fl.; plait, 367,		plaife, 330, m. fl.
	(i rim).	<i>Impf.</i>	—
			—
			pleüft, 124.
	Fut. —		
	—		
	plaira, 44, m. fl.		
<i>Infinit.</i>	plaire, 150, m. fl.		

Pouvoir.

<i>Ind. Pres.</i>	puis, 61, m. fl.	<i>Konj. Pres.</i>	puiffe, 726, m. fl.
	peuz, 706; puez, 1291.		—
	peut, 266, m. fl.; puet, 872.		puift, 150, m. fl.
	poons, 252; pouons, 1087.		—
	poez, 24; pouez, 440, m. fl.		puiffiez, 805.
	—		—
		<i>Impf.</i>	—
			—
			peüft, 251, m. fl.
	Fut. pourrai, 139; pourray, 128, m. fl.	<i>Kondit.</i>	—
	—		—
	pourra, 775, m. fl.		pourroit, 287, m. fl.
	pourrons, 263, m. fl.		—
	pourrez, 333.		—
	—		—
<i>Partic.</i>	peü, 1542,		

Recevoir.

<i>Ind. Pres.</i>	—	<i>Konj. Pres.</i>	—
	—		—
	(concoit, 1440.)		(decoyue, 230, m. fl.)

Perf. —	(conceüz, 651, m. fl.)
—	—
Fut. —	(apperceuras, 667.)
—	—
<i>Infinit.</i>	recevoir, 22, m. fl.
<i>Partic.</i>	receü, 1420.
	receüz, 655, m. fl. (nom. sing.
	mask.)
	(deceüe, 555.)

Savoir.

<i>Ind. Pres.</i>	say, 68, m. fl. scay, 177, m. fl.	<i>Konj. Pres.</i>	fache, 438.
—	—		faches, 669, 1053 (såsom imperat.) ¹⁰⁾
	scet, 356, m. fl.	—	—
	sauons, 276.	—	—
	sauz, 176, m. fl.		fachiez, 477, m. fl. (såsom imperat.)
—	—	—	—
		<i>Impf.</i>	—
		—	—
			sceüft, 545.
<i>Fut.</i>	faray, 538, m. fl.		—
<i>Infinit.</i>	savoir, 254, m. fl.	<i>Imperat.</i>	—
	—		fachez, 358.

Valoir.

<i>Ind. Pres.</i>	—	<i>Konj. Pres.</i>	—
—	—	—	—
	vault, 409, m. fl.		vaille, 198.
	—	<i>Impf.</i>	—
	—	—	—
			vaulfist, 9.
<i>Fut.</i>	vauldray, 1027.		—
—	—		—
	vaulra, 379; vauldra, 226.		—

¹⁰⁾ faches är en konj.-form, ehuru BURGUY, II: 61, upptar ordet såsom en imperativ.

Vouloir,

<i>Ind. Pres.</i> vueil, 38, m. fl.	<i>Konj. Pres.</i> —
—	—
vault, 147, m. fl.	vueille, 214; vielle, 1377.
—	—
voulez, 21, m. fl.	vueilliez, 857, m. fl.; 441 m. fl. (såsom imperat.)
—	—
<i>Impf.</i> vouloie, 451, m. fl.	<i>Impf.</i> vouffise, 252.
<i>Perf.</i> —	—
—	—
voulz (?), 623.	—
<i>Fut.</i> vouldray, 422.	<i>Kondit.</i> vouldroie, 530.
vouldra, 378; vouldra, 255.	—
<i>Infinit.</i> vouloir, 1000, m. fl. (användt ss. subst.)	<i>Imperat.</i> —
—	—
—	vueillez, 31, m. fl.

Naistre ¹⁶⁾.

<i>Ind. Perf.</i> nafqui, 1292.	<i>Konj. Impf.</i> —
—	—
—	nafquift, 6.
—	—
nafquiftes, 1503.	—
—	—
<i>Partic.</i> nez, 874 (nom. sing. mask.)	—
nee, 921.	—

PARTIKLARNE.

Partiklarne måste i långt ringare grad än de öfriga ordklasserna vara i stånd att bidraga till afgörandet af språkets ålder, då de ju icke äga böjningsändelser, hvilkas historiska utveckling kunnat tjena till någon ledning. Deremot bör bland den utomordentliga rikedom på i synner-

¹⁶⁾ Naistre har ej kunnat upptagas under någon af ofvanstående konj., emedan dess perf. ind. och impf. konj. äro sigmatiska, men bildade efter svag konj.

het adverb, som texten företer, månet ord finnas, hvilket antingen alldeles försvann ur språket ungefär med det fjortonde århundradets utgång, såsom t. ex. main (= MANE), 1414, eller som då förändrade sin form, såsom t. ex. ne (= NEC), 24 et passim, hvilket samtidigt med, eller snart efter författandet af *les Miracles de N.-D.* antog hos FROISSART den nyare formen ni; eller sådana, som vid samma tid förändrade åt minstone sin betydelse, såsom t. ex. trop, 1093, hvilket under följande århundrade, det femtonde, ej längre qvarhöll sin ursprungliga bemärkelse mycket, annat än framför komparativer, under det att å andra sidan t. ex. maintenant här redan så försvagats till sin betydelse, att det, liksom i moderna franskan, uttrycker nu, då det står ensamt, v. 181, men måste förstärkas med adverbet tout, v. 348, 550, 1445, för att återfå sin forna betydelse strax.

Likaledes kan hos partiklarne äfven dialektalt inflytande förspörjas. Så är konjunktionen con, 646, en picardisk bildning; en brukade i Picardie och Ile-de-France förbyta sitt n mot m, synnerligast framför p och b, v. 83, 165, 328, 396; detta ords äldsta form ent (= INDE), hvilken man fäfängt söker redan uti t. ex. Saint Alexis (11:te årh.), bibehöll sig länge i Picardie och Ile-de-France och möter äfven här, v. 131, 209, 675, 1383, o. s. v.

Bruket af non såsom negation till verbet i ett nekande svar återfinna vi i denna text, och icke allenast vid faire, 576, 1209, hvilket är det vanligaste, utan äfven vid andra verb, 463, 523, 1115. (Jfr DIEZ, Gram. II: 477, 478; III: 436.)¹⁷⁾ Särskildt anmärkningsvärd är den ingenstädes omnämnda användningen af auant, 10, såsom oäkta preposition; Diez (Gram. III: 183) upptar fullkomligt motsvarande ex. från provençalskan, italienskan och spanskan.

¹⁷⁾ Om förkortningen *ne*, hvilken i v. 24 utskrifvits till ett ord, *nen*, och ej till *n'en*, v. 25, eller *ne n'*, såsom hittills oftast varit fallet vid utgifvandet af gammalfranska handskrifter, talar redan ORELLI, Gram. sid. 405.

VERSIFIKATIONEN.

Det versslag, som nyttjas i le *Miracle de N.-D.*, de Saint Iehan Crifothomes, liksom också i handskriftens öfriga skådespel, är den redan i *la Vie de Saint Léger* (10:de årh.) förekommande åttastafviga versen. Författaren låter den rimma parvis, ett bruk, som går så långt till baka i Frankrikes literaturhistoria, att det påträffas i den äldsta franska dikt, vi ega kvar, *la Cantilène de Sainte Eulalie* (9:de årh.). Dock möter i behandlingen af denna vers här en egenhet, hvilken ger den ett nästan modernt utseende, och hvartill något motstycke från äldre tid ej tycks finnas, om icke uti *le fragment de Gormond et Isembart* (ung. 12:te årh.)¹⁸⁾, nemligen att hvarje tirad eller särskild del af dialogen afslutas med en halvvers på fyra stafvelser, hvilkens rim får sin motsvarighet i den derefter talandes begynnelsevers. Härigenom samman-kedjas på ett lyckligt funnet sätt de uppträdandes särskilda yttranden, och dialogen vinner tillika en viss ledighet och omvexling. MONE¹⁹⁾ säger, att i gamla franska skådespel, och särskildt i le *Miracle de N.-D.*, de Robert le Dyable, "wurde die Rede jeder Person mit einem halben Verse geschlossen, worauf der erste Vers der folgenden Person reimte, um das Gedächtniß der Schauspieler zu erleichtern". Åfven MAGNIN²⁰⁾ omnämner det underlättande, som genom en sådan anordning bereddades skådespelarne, men sätter icke, och det med rätta, denna vinst i främsta rummet; "*chaque couplet*", säger han, "*se termine*

¹⁸⁾ Se DIEZ, *Altromanische Sprachdenkmale* berichtigt und erklärt, nebst einer Abhandlung über den epischen Vers; Bonn, Ed. Weber, 1846, in 8°, sid. 111.

¹⁹⁾ F. J. MONE, *Schauspiele des Mittelalters*. Aus Handschriften herausgegeben und erklärt; Karlsruhe, C. Macklot, 1846, 2 vol. in 8°. Senare delen, sid. 28.

²⁰⁾ *Journal des Savants*, 1847, Janvier, noten 6 på sidd. 44, 45.

par un vers de quatre²¹⁾ syllabes, et dont la rime suspendue appelle son complément; ce qui donne une cadence gracieuse au dialogue et devait être fort commode pour indiquer la réplique”.

Man må icke vänta sig att här finna iakttagna de stränga regler, som nu äro gällande inom den franska versifikationen, och utaf hvilka de viktigaste uppställdes omkring det sjuttonde århundradets början af MALHERBE, *le tyran des mots et des syllabes*, såsom en af hans samtida, BALZAC, kallade honom. Här undvikes t. ex. ingalunda *hiatus*; tvärt om förekommer sådant vokalmöte ofta flere gånger i samma vers:

v. 146. Qui a en lui tant de fauoir

v. 749. Que touziours as este et es

v. 1056. De ce qu'ay oy en dormant

eller följande vers ur le M. d'Amis et d'Amille (Théâtre frç. au moyen-âge, sid. 232):

I a-il éu à planté.

Likaledes är numera alltsedan Malherbe's tid bannlyst ur den åttastafviga versen hvarje sådant enjambement, der ett ord, som bildar rim, på det närmaste sammanhänger med påföljande vers. Sådana fall företer vår text någongång, t. ex.

v. 1197, 8. — — — — —, mes que

Trop languette est.

v 1506, 7. Je vous vois querre le faint corps

Dieu. — — —

Äfven visar sig vid rymmen, att ehuru de motsvara, hvad som inom den moderna franska versifikationen kallas rimes plates ou suivies, de likväl icke i sin uppställning följa den nutida regeln, att manliga och qvinliga rim-par ständigt skola omvexla, en fordran, som också först vid sextonde århundradets slut framträdde. Exempelvis må anföras verserna 744—764, 1248—1272, hvilka samtliga ändas på manligt rim.

²¹⁾ Af misstag står i uppsatsen här: un vers de *six* syllabes.

Hvad sjelfva rimmens form angår, så finnas utom vanliga s. k. rimes suffisantes i denna dikt ex. på de tre slag af rim, hvilka WACKERNAGEL²²⁾ omnämner såsom derjemte brukliga under medeltiden:

1:o **rührender Reim**, då de ord, som bilda rimmet, ljuda lika, men hafva skilda betydelse, såsom chiere, 16, 1012, 1038, adj. och chiere, 17, 1013, 1039, subst.; t'en voyfes, 718, och t'enuoifes, 719; fis, 1232, verb och fis, 1233, adj.; main, 1413, subst. och main, 1414, adv. o. s. v.

2:o **gleicher Reim**, då ett ord upprepas såsom rim åt sig sjelft, t. ex. chier, 476, 7; vilaine, 850, 1; fait, 1076, 7; veoir, 1477, 8, m. fl.

3:o **leonymischer Reim** (rimes léonines), då i flerstafviga ord ljudlikheten sträcker sig icke blott till den betonade stafvelsen, utan äfven till en eller de två närmast föregående, obetonade, såsom fauoir, 146, 254, 774, och auoir, 147, 255, 775; ayfier, 486, och baifier, 487; acouchier, 596, och approuchier 597; leefce, 660, och deefce, 661; appelle, 1346, chappelle, 1347, o. s. v.

Sådana verser, der ett enstafvigt ord, åtföljdt af enklitiskt ie, ce, bildar qvinligt rim, såsom i

v. 510. N'es tu pas aprestee? Qu'est ce?
skrefvos ännu af Marot, Du Bellay, o. a.; mera sällsamt är att såsom i t. ex.

v. 1209. Mon chier feignour, non feray ie
gifva åt versen en stafvelse för litet, att göra den till manlig vers, oaktadt den rimmar med en qvinlig²³⁾. Möj-

²²⁾ WILHELM WACKERNAGEL, Altfranzösische Lieder und Leiche aus Handschriften zu Bern und Neuenburg, mit grammatischen und litteratur-historischen Abhandlungen; Basel, Schweighauserische Buchhandlung, 1846, in 8°, sidd. 172, 173.

²³⁾ Ut i v. 1197. Ainsi qu'il m'est auis, mes que vore det tänkbart, att qu'il vid nedskrifningen sammandragits, men att det borde räknas i versen för två stafvelser, och det stumma, eller rättare tonlösa, e lika litet elideras här, som t. ex. i verserna 838, 1388, m. fl. Qu'il och que il, räknade i samma dikt omväxlande för en eller för två stafvelser, förekomma i allra äldsta franska texter, såsom i la Vie de Saint Léger, stroferna 4 och 8; äfven i yngre, såsom t. ex. (i fall ex. få anföras på någonting så bekant) uti Crestien's

ligt vore, att författaren, eller författarena, till *les Miracles de N.-D.*, på samma gång de hemtat ämnena till flere af sina 40 skådespel ifrån de helgonhistorier och *contes dévots*, som ungefär ett århundrade förut satts i rim af den madonna-dyrkande priorn GAUTIER DE COINSY²⁴), de tillika lånat en versbildning, som för honom är egenomlig, enligt hvad Gaston Paris anmärkt²⁵).

Bland de upplysningar, man af versens byggnad och rim bör kunna hemta angående uttalet under fjortonde århundradet, må några här påpekas, såsom att under denna öfvergångstid t. ex. veü, 1543, började uttalas enstafvigt, v. 1419, likt i nuvarande språket; *vesteüre*, 776, till och med skrefs utan e, *vesture*, 767, der versen fordrade, att det skulle uttalas tvåstafvigt²⁶).

De i vår text och ännu i århundraden efteråt förekommande s. k. *rimes normandes*, såsom MÉNAGE kallar dem, der t. ex. *adj. chier* rimmar mot infinitiver på *-er*, såsom i verserna 386, 7; 830, 1; 1242, 3, m. fl., göra sannolikt, att, liksom fallet är med de öfriga konjugationernas infinitiv-ändelser, *r* förr uttalats äfven i 1:sta konjugationens, om icke i hvardagligt tal, så åt minstone i *le langage soutenu*²⁷).

de Troies Chevalier au Lyon (ed. Holland) v. 884 och 887, 3420 och 3423, o. s. v.

²⁴) Fr. Michel har funnit ämnet till *le M. de l'empereris de Rome* vara hemtadt ur ett af denne GAUTIER's poemer, hvilket återfinnes i Barbazan-Méon's samling af medeltidsdikter; likaså tyckes innehållet i det ännu outgifna, andra stycket i ordningen uti handskriften öfverensstämma med en annan af samme munks *contes dévots*, hvilken anføres uti: *Fabliaux ou Contes, Fables et Romans du XII:e et du XIII:e siècle*, traduits ou extraits par LEGRAND D'AUSSEY, 3e éd.; Paris, J. Renouard, 1829, 5 vol. in 8°. Femte delen sid. 48—52.

²⁵) GASTON PARIS, *Étude sur le Rôle de l'Accent Latin dans la langue française*; Paris, A. Franck, 1862, in 8°, sid. 120.

²⁶) L. QUICHERAT, *Traité de Versification Française*, 2:e éd; Paris, L. Hachette, 1850, in 8°, note 10, sid. 420, anför äfvenledes några från en af fjortonde århundradets poeter hemtade ex. på samma ojemnhet i fråga om *eu*.

²⁷) Flere författare, som vidrört denna fråga, hafva undvikit att derom yttra någon bestämd åsigt. Se t. ex. LITTRÉ, *Hist. de la L. fr.* I: 335, och GUSTAVE WEIGAND, *Traité de Versification*

Deremot kan man af rim, sådana som *plaiſt*, 430, och *plait*, 431; *toft*, 704 och *mot*, 705; *Criſt*, 898, och le *faint Eſperit*, 899; *naïſtre*, 928, och *mettre*, 929, en mängd andra att förtiga, sluta till att det *f*, som i moderna ord antingen bortfallit och ersatts med en cirkumflex öfver näst föregående vokal, eller qvarstår, men utan att uttalas, icke heller vid tiden för dessa skådespels författande varit hörbart.

Hvad slutligen beträffar några i skådespelet inlagda Rondels (v. 651—659, 1355—1363, 1389—1400, samt de åtta slutverserna i stycket), så saknas aldrig sådana i *les Miracles de N.-D.*, men några äro ordagrant upprepade i flere särskilda dramer, såsom en, hvilken förekommer både i le M. d'Amis et d'Amille (*Théâtre frç. au moyen-âge*, sid. 261) och i le M. de Sainte Bauthauch (Les *Enervés de Jumiéges*, sid. 189); en annan, som återfinnes i såväl le M. d'Ostes, som le M. du roy Clovis o. s. v. Af de fyra, vår text har, äro de trenne åtta-radiga egentligen s. k. *triolet*s, i hvilka den första versen upprepas efter den tredje, och de två första efter den sjette. Den egentliga formen för en rondel, sådan den oftast möter i denna dram-samling, och utaf hvilken den elfva-radiga i vår text blott utgör en förkortning, bestod af tretton verser, af hvilka de två första upprepades efter den femte, och de tre första efter den tionde. De innehålla aldrig mer än tvenne rim. Till formen afvika de således obetydligt från de mönstergilla rondels, som under det följande århundradet skrefvos af CHARLES D'ORLÉANS. Dessa senare äro nemligen också oftast trettonradiga och på två rim, men i dem återupprepas icke flere än två verser ²⁸⁾).

française, nouv. éd. revue et augmentée; Bromberg, S. Mittler, 1871, in 8°, noten I på sidd. 68, 69.

²⁸⁾ En annan, liknande versform är le *rondeau*, hvars mästare var VOITURE, gunstlingen i Hôtel Rambouillet; uti den bildar blott det första ordet eller den första korta meningen en efter åttonde och trettonde raden återkommande refrain, som ej utgör del af versen.

Förteckning

på

några ur "*le Miracle de N.-D. de Saint Iehan Crisothomes*" hemtade ord, hvilka för dess utgifvare synts i någon mån särskildt anmärkningsvärda till form, betydelse eller användning.

Aage, 616. LITTRÉ anmärker, att, ehuru man länge skref aage, upphörde dock ordet redan inemot 15:de årh. att vara trestafvigt; så äro också här ordets båda *a* blott ett skriftecken för långt *a*. Hos COMINES påträffas såväl age som aage. Likväl omnämner MÉNAGE, att på hans tid uttalades ordet trestafvigt i Provence. (Uti provençalskan finnes detta ord endast i sammansättning, såsom antigatge, ancienneté.)

Bellole, 71, 168, 207 och 1069. Detta ord, som ej finnes upptaget i någon af de å sidd. 71, 72 nämnda ordböcker, är bildadt af det latinska diminutivet BELLULA med flyttning af tonvigten på samma sätt som t. ex. i échandole af SCANDULA, en flyttning, som ju här var nödvändig för bildandet af ett produktivt, romanskt suffix.

Bouteilliere, 625, en feminin form af bouteiller, bouteillier, *munsänk*; här i betydelsen *frikostig*. (Jfr en annan liknelse af samma slag i vers 1328.)

Cole, 277, colle, *lim*. Ordet begagnas här liknelsevis. (Jfr det af LITTRÉ från ALAIN CHARTIER anförda ex. "Elles changent si souvent leurs colles".)

Croce & mittre, 1272, crosse et mitre, *kräkla* och *biskopsmössa*. Bruket af kräkla går åt minstone till baka till 7:de årh., men först efter år 1000 anser DU C., att biskopsmössa börjat bäras af påfvar, biskopar och abbotar.

Dellure, 179, 739, egentligen ett till 1:sta konjugationen hörande, sammandraget particip. (Jfr *deliuree*, 868.) Angående denna sammandragning, som enligt DIEZ (Gram. II: 152, 153) ej är ovanlig i italienskan, se Herrigs Archiv, XXVI, 1859, sid. 287.

Defferuir, 665 och 1151. Detta ord förekommer i vår text under tvenne särskilda betydelser, som det hade i gammalfranskan, dels den af *récompenser* eller *punir*, *löna*; dels den af *mériter*, *förtjena*. I moderna franskan betyder ordet icke allenast *betjena*, *göra tjänst*, utan äfven *göra en otjänst*.

Enorter, 63 och 663. Detta verb, hvilket enligt LITTRÉ nyttjades tills i 16:de årh., angifves i ordböckerna (*Furetière*, *le Dic. de Trévoux*, *Roquefort*) såsom aktivt. Här styr det dels rent objekt (vers 663), dels objektsats jemte en dativ af pronomen (vers 63), liksom uti la "Cantilène de Sainte Eulalie", couplet VII: "El li enortet qued...." Flere ex. på verbet *enorter* med en dativ anföras af DIEZ, Altr. Sprachd., sid. 26.

Enuoifier (f'), 719 och 926, se *réjouir*, *fröjda sig*. (Jfr "f'enuoifier en Marie" med det bibliska "se réjouir dans le Seigneur".)

Explicit, sid. 68. **CONSTAT EXPLICIT VOCABULUM MINIME LATINUM ESSE, QUAMVIS A LATINO SERMONE ORTUM**, säger Du C. Förmodligen är det antingen bildadt efter **INCIPIT** utaf **EXPLICICO**, eller ock förkortadt utaf **EXPLICITUS** (**EST LIBER**).

Faire, 50, 58, 83 och 85, se *porter*, *befinna sig*. (Jfr **BURGUY** II: 167.) — **Il fait**, 824, opersonligt, vid angifvande af väderleken. —

Il fait a amer, 385, = **AMANDUS EST**. Jfr **DIEZ**, Gram. III: 239, samt **ORELLI**, Gram. sid. 218. —

Faire, 476, 484, m. fl. *tjenar att ersätta ett föregående verb*, hvars konstruktion det öfvertager.

Angående denna i de romanska språken brukliga användning af **FACERE** såsom ett **VERBUM VICARIUM** se **DIEZ**, Gram. III: 415. —

N'avoir que faire de, 708, = ne pas avoir à faire de. (Jfr **BURGUY** II: 168, anm. 1.)

Goulee, 324. Beträffande detta ords betydelse, hvilken här är en annan än i det nuvarande språket, se det af **LITTRÉ** ur *le Roman de Renart* anförda ex., der det sammanställles med *estoutie*, *fureur*, *folie*. **ROQUEFORT** öfversätter det med: *sottises proferées sans ménagement*.

Iesu, 87, m. fl. Angående skrifsättet **Iesu** i st. f. **Ihesu**, såsom förkortningen **ih̄** vanligen utskrifves, se **Éléments de Paléographie**, par **NATALIS DE WAILLY**; Paris, Imprimerie royale, 1838, 2 vol. gr. in 4°. Förre delen, sid. 607. Jfr ock monogrammet **IHS**.

Laidure, 1201. **LE DIC. DE TRÉVOUX** återger detta ord, likasom det i vers 408 förekommande *laideur*, med *difformité*, *vederstygglighet*. Deremot tillägges det betydelsen *injure*, *oförrätt*, hos **MÉNAGE**, **FURETIÈRE**, **ROQUEFORT**, **RAYNOUARD**, **HENSCHEL**, **BURGUY** m. fl. **Le Compl. du Dic. de l'Acad.** öfversätter det också med *injure*, men tillägger, att det efter hand till betydelsen sammanföll med *laideur*.

Maalot, 964 och 1150. **Malot**, *taon*, *broms*. (Se **BARTSCH'S** *Chrestomathie* 331: 7, samt li *Chevalier* au Lyon, verserna 116—118, hvilka **FURETIÈRE** anför, men utan att nämna, hvarifrån han hemtat dem.) Ordet förekommer ännu dels i samma betydelse i den picardiska dialekten (enligt **CORBLET**), dels äfven, liksom här, användt såsom nomen proprium (enligt **LITTRÉ**).

Maille, 198, sammanställles här ordspråksvis med en lika lydande, mouillerad form af *valoir*, såsom uti: "*qui vaille une maaille*" och "*vaillant maaille*", hvilka ex. anföras af **A. SCHWEIGHÆUSER** uti *Bibliothèque de l'école des Chartes*, III: 3, 1852. Sid. 209.

Mettre, 241, *tarder, dröja*. Så öfversätter LITTRÉ det i ett ex., han hemtat från RONSARD. Jfr: ne mettre guère i folkspråket. **Mettre**, 248, *admettre, antaga*. **Mettre fus**, 852 och 1298, *imputer, påbörda*. (Jfr BURGUY II: 130, det andra i ordningen af der anförda ex.)

Nue, 269, —?—

Nuittie, 206. Detta ord är ursprungligen ett particip nuittie, förkortadt af nuittiée, *vorden natt*; på samma sätt det feminina adj. lie, 337, 1149, tvåstavigt, men det maskulina liez, 1505, enstavigt. (Se AD. TOBLER, Mittheilungen aus altfranzösischen Handschriften I; Leipzig, Hirzel, 1870, in 8°. Lexikalischer Anhang.)

Respons & traiz, 356. Répons = ur den Heliga Skrift hemtade ord, som uppläsas eller afsjungas af hel kör dels tvenne gånger under ottesång, dels vid annan gudstjänst, mellan sista psalmen och lofsången. Trait = korta verser, som afsjungas af korsångare under messan, mellan gradualpsalmen och evangeliet. "RESPONSORIUM" CANTUS ECCLESIASTICI SPECIES, SICTUS QUOD UNO CANENTE, CHORUS CONSONANDO RESPONDEAT; "TRACTUS", QUIA TRAHENDO, I. E. TRACTIM CANITUR. IN EO VERO QUOD NULLO RESPONDENTE CANITUR DIFFERT A RESPONSORIO. (Du C.) De första traits skrefvos af S. Chrysostomi samtida S. Ambrosius och påfven S. Celestinus.

Selette, 1278, *de anklagades bänk*. Här syftas på den uti refektoriet i Bernardinerkloster vanliga straffpallen.

Taille, 468, *svärdsegg*. "A la taille, se disait autrefois d'un homme dont la tête était mise à prix." (LITTRÉ.)

Tenir, 393, 425, *behålla*; 761, *hålla före*. Se tenir, 53, 951, *afhålla sig*; 98, 341, *förhålla sig*; 225, 613, *uppehålla sig*. Tenuz, 650, 1224, *förbunden*.

Tiltre, 614, *titre*, *ställe*, *der man håller hundar i beredskap under en jagt*. (Jfr i Théâtre frç. au moyen-âge, sid. 243, uttrycket: "Je le pense en tel tiltre et en tel angle mettre que...")

Tumber, 725. Den aktiva betydelsen *fälla*, *faire tomber*, hade detta verb ännu i 16:de årh.; **MÉNAGE** anför derpå ex. ur ett arbete, som tryckts år 1554. I folkspråket har ordet sådan betydelse ännu.

R_c 1604

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

3 2044 105 543 532